

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะนำเสนอต่อหัวข้อต่อไปนี้

1. แนวคิดในการปฏิรูปการศึกษา
2. กระบวนการศึกษากับการปฏิรูปการศึกษา
3. การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน
4. การดำเนินงานปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียน
5. การประเมินหลักสูตร
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดในการปฏิรูปการศึกษา

การพัฒนาอย่างรวดเร็วของสังคมโลกมีผลกระทบต่อสังคมไทยทั้งในทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม ดังที่นักคิด และนักการศึกษาของไทยจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ได้ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบอันเกิดจากการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงระบบการเตรียมคนเพื่อเข้าสู่สังคมยุคใหม่ ดังที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ซึ่งมีจุดเน้นในการพัฒนาคนที่มีคุณภาพในทุกมิติ หนทางที่จะไปถึงเป้าหมายได้ก็คือ การพัฒนาระบบการเรียนรู้หรือระบบการศึกษาอย่างใหม่ โดยการปฏิรูปการศึกษาในสิ่งที่ยังบกพร่องให้ดีขึ้น หรือที่ติดอยู่แล้วให้สามารถไปถึงมาตรฐานสูงสุดที่เป็นไปได้ ดังนั้นนักคิดและนักการศึกษาคนสำคัญ ๆ ของไทย จึงได้เสนอแนวคิดในการปฏิรูปการศึกษาไทยในอนาคตไว้ดังนี้

พระธรรมปิฎก (2539 ก) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา โดยกล่าวถึงความหมายของการปฏิรูปการศึกษาไว้ว่า การปฏิรูปการศึกษามีความหมาย 2 อย่าง คือ 1) ทำให้กลับเข้ารูป เพราะคำว่า “ปฏิ” ก็คือ กลับไปอย่างเก่า กลับเข้าที่ ส่วนคำว่า “รูป” ก็คือ รูปแบบ 2) อีกความหมายหนึ่งแปลว่าทำให้เหมาะสมหมายถึง เหมาะสมกับสภาพที่เป็นอยู่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน ซึ่งโลกมีความเจริญที่เรียกว่า เจริญด้วยอารยธรรมโดยเฉพาะเรื่องของเทคโนโลยี เราจึงต้องการการศึกษาที่จะสร้างคนมาสืบทอด และสร้างสรรค์ทางอารยธรรมอัน

นี้เป็นความหมายอันหนึ่ง ถ้าหากอารมณ์นี้มีอยู่แล้วก็จะเกิดการสืบทอดและเสริม ถ้าหากมีการผิดพลาดก็อาจเป็นไปได้ว่าอาจจะต้องมีการแก้ไข ปรับปรุง การศึกษาในยุคที่ผ่านมานองแนวคิดนี้คือ การเอาชนะสิ่งต่าง ๆ แล้วก็สร้างอารยธรรมขึ้นมา จนกระทั่งมาถึงจุดนี้ที่มนุษย์เริ่มรู้ตัวว่าไม่ถูกต้องเลย ต้องแก้ไขใหม่ จึงจะต้องมีการพัฒนาการศึกษาให้เป็นการศึกษาที่ยั่งยืน คือ การศึกษาที่ถูกต้องสอดคล้องกับความเป็นจริง แล้วทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และนำมาซึ่งอารยธรรมที่ยั่งยืนด้วย ดังนั้น เนื้อหาของการศึกษาต้องอยู่ที่การพัฒนาในตัวคนที่แท้จริง หรืออยู่ที่ตัวคนพัฒนาขึ้นไปด้วย

ประเวศ วะสี (2537) ได้ให้ทัศนะว่า ลักษณะของสังคมสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่ คือ ความเร็ว เมื่อมีความเร็วมากก็มีปัญหาเรื่องการปรับตัวไม่ทัน การเปลี่ยนแปลงของสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่ เข้ามาสู่สังคมไทยในเวลาสั้นมาก ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนจากสังคมเล็กที่เคลื่อนที่ช้า ๆ มาเป็นสังคมใหญ่ที่มีความเร็วสูง ทำให้คนไทยและสังคมไทยไม่มีเวลาปรับตัว เราจึงเห็นภาพผสมระหว่างความทันสมัยของวัตถุและความล้าหลังหรือเสื่อมสลายของสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม

การจัดการเรียนการสอนของไทยในสถาบันการศึกษาทุกระดับ เป็นการศึกษาที่สร้างความอ่อนแอทางสติปัญญา หรือสร้างความพิการทางปัญญา และทำลายศักยภาพในการเรียนรู้ เพราะการศึกษาที่เน้นการถ่ายทอดเนื้อหาในห้องเรียน และการท่องจำจากตำราเป็นใหญ่ทำให้ผู้เรียนขาดประสบการณ์และขาดการศึกษาจากความจริงรอบตัวทั้งใกล้และไกล ไม่ได้ฝึกฝนความสามารถในการเลือกรับความจริงจากข้อมูล ข่าวสารที่มีอยู่อย่างท่วมท้น ซึ่งมีทั้งจริงและเท็จทำให้แยกแยะความจริง ความเท็จไม่เป็นการเรียนที่ไม่เน้นวิธีคิดจึงขาดวิจารณญาณ และขาดการนำข้อมูลมาสังเคราะห์เป็นปัญหาที่สูงขึ้นได้ การศึกษาที่ดีควรจะสร้างคนให้ฉลาด เป็นคนดี และมีความสุข ดังนั้นการปฏิรูปการศึกษาที่สำคัญคือ การปฏิรูปการเรียนรู้อยู่ในสถานศึกษาทุกระดับจึงเป็นยุทธศาสตร์ที่เร่งด่วนของชาติ ซึ่งสอดคล้องกับ สิปปนนท์ เกตุทัต (2539) ที่ได้ให้แนวคิดไว้ว่า จุดอ่อนของการจัดการศึกษาของไทยในปัจจุบันคือ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นองค์ความรู้เป็นสำคัญ ดังนั้นในการปฏิรูปการศึกษาจะต้องเน้นการให้วิธีการเรียนรู้แก่ผู้เรียน

นอกจากนี้ วิจิตร ศรีสะอ้าน (2538) เสนอมุมมองการปฏิรูปการศึกษาไทยในอนาคตว่า ปัจจัยสำคัญของการพัฒนาในโลกที่มีการแข่งขันสูง คือคุณภาพของคนในที่นี้หมายถึงประชากรของประเทศ โดยทั่วไปจะต้องได้รับการพัฒนาคุณภาพให้ดีขึ้น และกำลังคนที่จะเข้าไปเป็นจักรกลสำคัญของการพัฒนาทุกด้านทั้งภาครัฐและเอกชนจะต้องมีคุณภาพสูงขึ้น

คณะกรรมการโครงการ “การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์” (ธนาคารกสิกรไทย, 2539 ก, หน้า 40) ได้ศึกษารวบรวมแนวคิดจากบุคคลและกลุ่มบุคคลหลายฝ่าย และได้นำเสนอเป็นแนวทางการปฏิรูปการศึกษาไทยไว้ดังนี้

1. แนวคิด/หลักการปฏิรูปการศึกษา

1.1 หัวใจของการปฏิรูปการศึกษาอยู่ที่การปฏิรูปความคิด การศึกษาจะต้องเป็นกระบวนการพัฒนาคนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งทุกส่วนทั้งภาครัฐและเอกชนในสังคมจะต้องร่วมมือกันอย่างจริงจัง

1.2 ระบบการศึกษาเพื่ออนาคตจะต้องมีการกระจายอำนาจเพื่อให้ทุกกลุ่ม ทุกจุดมีโอกาสพัฒนาการเรียนรู้ และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ได้มีศูนย์กลางอยู่ที่ใดที่หนึ่งเพียงอย่างเดียว

2. เป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษา เป้าหมายสูงสุดในการปฏิรูปการศึกษา คือ เพื่อพัฒนาคุณภาพของคนที่เป็ผลผลิตทางการศึกษาให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์คือ เป็นคนมุ่งมั่น รู้ทันโลก โดยมีลักษณะมองกว้าง คิดไกล ใฝ่รู้ อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติ รักความก้าวหน้า มั่นคง รู้คิด รู้ทำ รู้ผิดชอบชั่วดี แก้ปัญหาเป็น เป็นผู้มีคุณภาพ

3. ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา จะต้องมุ่งปฏิรูป 2 ประการ คือ การปฏิรูประบบ และกระบวนการเรียนรู้ และการปฏิรูประบบการจัดการ ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญที่จะเปิดประตูให้คนไทยก้าวสู่โลกในอนาคตอย่างมั่นคงและมีศักดิ์ศรี และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว และหลากหลาย ซึ่งมีความสำคัญไม่เฉพาะคนไทย และสังคมไทยเท่านั้น แต่นำไปสู่การทำให้มวลมนุษยชาติสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

4. ยุทธศาสตร์ที่นำไปสู่ความสำเร็จ คือ การตื่นตัว กระตือรือร้น และการผนึกกำลังของทุกฝ่าย เพื่อการพัฒนาคน สังคม ประเทศชาติ สู่ความก้าวหน้าและมั่นคงในศตวรรษหน้า และมูลนิธิสคส - สทชวศ์ (อ้างใน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2539, หน้า 45) ได้จัดให้มีการอภิปรายเพื่อศึกษาแนวคิดและแนวทางการปฏิบัติในการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งสรุปสาระสำคัญ ได้ดังนี้

1. แนวคิด/หลักการปฏิรูปการศึกษา

1.1 มนุษย์มีศักดิ์ศรีของความเป็นคน และมีศักยภาพในการเรียนรู้ยิ่ง

1.2 การเรียนรู้สำคัญกว่าความรู้ สำคัญกว่าการท่องจำ สำคัญกว่าการสอน ในการปฏิรูปการศึกษาต้องไม่ใช่เพียงการสร้างความรู้ การให้ท่องจำและการสอน แต่เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ของทุกคน ในทุกสถานการณ์ เพื่อความเข้มแข็งทางปัญญา

1.3 การศึกษาไม่ใช่หน้าที่ของครูและโรงเรียนเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของทุกส่วนในสังคม

1.4 การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา และเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งทางปัญญา

2. เป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษา

2.1 เป็นการศึกษาเพื่อคนทั้งมวล (Education For All) การศึกษาเป็นเครื่องมือส่งเสริมการเรียนรู้ของทุกคนในสังคม ตั้งแต่แรกเกิดจนตายอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

2.2 สังคมทั้งมวลมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (All For Education) คนในสังคมทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนในการจัดการศึกษา การศึกษาไม่ใช่เป็นเรื่องของครู โรงเรียน หรือกระทรวงศึกษาธิการเท่านั้น แต่ทุกส่วนของสังคมต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาหรือสังคมทั้งสังคมต้องเป็นไปเพื่อการศึกษาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society)

2.3 เป็นการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาทั้งมวล (Education For All Problem) ในการจัดการเรียนการสอน ต้องให้ผู้เรียนเกิดความคิด โดยการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง นำปัญหาจากชีวิตจริงที่ใกล้ตัวมาศึกษา วิเคราะห์ ค้นหาสาเหตุ และหาแนวทางแก้ไข เกิดการเรียนรู้จากการแก้ปัญหานำไปสู่การนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน และในสังคมได้

3. ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา

3.1 ปฏิรูปโครงสร้างของระบบการจัดการศึกษา โดยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาให้มีความทั่วถึง หลากหลาย ยืดหยุ่น สอดคล้องเชื่อมโยง และมีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะให้เป็นการศึกษาสำหรับคนทั้งมวล ให้คนทั้งมวลมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และเป็นการศึกษาที่สามารถแก้ปัญหาทั้งมวลได้

3.2 ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ จะต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ โดยลดการเรียนในห้องให้น้อยลง ให้นักเรียนได้เรียนจากการสัมผัสความจริงจากการทำกิจกรรมในห้องจากการทำงาน จากการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีการฝึกปฏิบัติจริง ฝึกทักษะการแก้ปัญหาจากสถานการณ์จริง ฝึกการค้นคว้าหาความรู้ด้วยวิธีต่าง ๆ กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวจะทำให้เกิดความเข้มแข็งทางปัญญา คิดเป็น ทำเป็น และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งทางด้านคุณธรรมและจริยธรรม

3.3 ปฏิรูปการจัดการศึกษา ในการจัดการศึกษาต้องเปิดโอกาสให้โรงเรียนหรือสถานศึกษาได้คิดริเริ่มสร้างสรรค์ด้วยตนเอง มากกว่าการสั่งการจากส่วนกลาง ซึ่งถือว่าเป็นความอ่อนแอของการศึกษาไทย โดยเน้นการบริหารแบบกระจายอำนาจ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้มแข็งทางปัญญาด้วย

จากแนวคิดของนักการศึกษาและองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนดังกล่าวข้างต้น กระทรวงศึกษาธิการได้นำมาสรุปเป็นแนวคิดสำคัญที่จะนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

1. การยึดโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง (School Based-decision Making) เป็นแนวคิดที่มุ่งให้โรงเรียนมีอิสระในการตัดสินใจด้วยตนเองได้ โดยยึดประโยชน์ที่จะเกิดกับนักเรียนเป็นสำคัญ
 2. โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการผลิต (Profit Center) โรงเรียนจะต้องผลิตผลผลิต คือ นักเรียนให้มีคุณภาพ มีมาตรฐาน เพื่อที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ
 3. การมีส่วนร่วมและการร่วมคิดร่วมทำ (Participation and Collaboration) การศึกษาเป็นแหล่งของสาธารณชน ไม่ใช่ความรับผิดชอบของใครเพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป
 4. การกระจายอำนาจ เป็นการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาให้กับผู้ที่อยู่ใกล้ตัวเด็ก ได้แก่ โรงเรียน ครู บุคลากรทางการศึกษา และชุมชนได้มีโอกาสตัดสินใจและร่วมมือในการจัดการศึกษา
 5. ความรับผิดชอบต่อที่ตรวจสอบได้ (Accountability) มีการกำหนดบทบาทภารกิจของผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาที่ชัดเจน และสามารถตรวจสอบความสำเร็จได้ เพื่อเป็นหลักประกันคุณภาพการศึกษาให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง
- (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2539, หน้า 72)

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นได้มุ่งเน้นให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษา โดยให้โอกาสแก่ชุมชน และทุกส่วนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และมุ่งกระจายอำนาจในการบริหารการศึกษา โดยมีเป้าหมายเดียวกันคือ เพื่อพัฒนาคุณภาพของคนที่เป็ผลผลิตทางการศึกษาให้มีคุณภาพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน

กระทรวงศึกษาธิการกับการปฏิรูปการศึกษา

เนื่องจากมีแรงผลักดันจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์และนโยบายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 8 (2540-2544) ที่ต้องอาศัยคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์เป็นพื้นฐาน เมื่อระบบการศึกษาไม่สามารถรองรับการสร้างคุณภาพของประชากรให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ จึงจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงการศึกษาทั้งระบบ โดยการปฏิรูปการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้นำข้อคิด ข้อเสนอต่าง ๆ ของนักวิชาการ นักการศึกษาจากหน่วยงานต่าง ๆ มากำหนดเป็นนโยบาย และแนวทางการปฏิรูปการศึกษาในปี 2539 เพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศทางการศึกษาในปี 2550 ไว้ดังต่อไปนี้

การปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2539-2550)

การปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ หมายถึง การปรับปรุงการดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยการเลือกสรร เปลี่ยนแปลง และเพิ่มเติมแนวทางการดำเนินงานที่มีอยู่เดิมด้วยความหมายว่า จะสามารถแก้ปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่ให้เบาบางหรือหมดไป และสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายความเป็นเลิศทางการศึกษาในปี พ.ศ. 2550

โดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุด เพื่อให้ประชาชนไทยมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และพัฒนาประเทศชาติ ทำให้สามารถอยู่ในสังคมโลกได้อย่างมีความสุข

จุดมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษา เพื่อสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้และสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น โดยผู้ที่ผ่านการศึกษาแต่ละคนจะมีความสามารถและลักษณะพื้นฐานที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้มีความสุขภาพพลานามัยดี ทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ
2. เป็นผู้มีความสามารถในการคิด เป็นผู้ใฝ่รู้ และแสวงหาความรู้
3. เป็นผู้มีความสามารถในทางวิชาการ และอาชีพ
4. เป็นผู้มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ไม่เห็นแก่ตัว เสียสละและอดทน
5. ร่วมมือกับผู้อื่นได้ มีความเป็นประชาธิปไตย
6. มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมไทย และความเหมาะสมของการศึกษาในแต่ละระดับ

แนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2539) ได้กำหนดแนวทางในการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาไว้ 4 ด้าน ดังนี้

1. ปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา ให้มีคุณลักษณะและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ เช่น กำหนดมาตรฐานขั้นพื้นฐานด้านการเรียนการสอน อาคารสถานที่ อุปกรณ์การเรียน มีการกระจายอำนาจไปสู่โรงเรียน เป็นต้น
2. ปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา จะพัฒนาครูและผู้บริหารให้เป็นมืออาชีพ สอนเด็กโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ครูเป็นผู้สนับสนุน ตลอดจนสร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษา
3. ปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน จะปรับปรุงหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน พัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม และปรับปรุงการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษา

4. การปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา มุ่งกระจายอำนาจการตัดสินใจให้แก่ผู้ที่อยู่ใกล้ชีวิตเด็ก ได้แก่ โรงเรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน และผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการศึกษาให้มากที่สุด

ทั้งนี้กระทรวงศึกษาธิการได้วางระบบการปฏิรูปการศึกษา นับตั้งแต่การกำหนดเป้าหมายและวางแนวทางการปฏิรูปการศึกษาไว้ชัดเจนในแต่ละด้าน โดยในระยะแรกได้กำหนดแนวทางการปรับปรุงสถานศึกษาให้มีความพร้อมที่จะดำเนินการปฏิรูปการศึกษา โดยได้กำหนดบัญญัติ 10 ประการ สำหรับโรงเรียนต่างได้ยึดเป็นแนวทางดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียน ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ มีจิตสำนึกในการที่จะพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและยกระดับมาตรฐานการศึกษาให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ผู้บริหารควรมีเวลาอยู่ประจำสถานศึกษา เพื่อดูแลการปฏิบัติงานภายในให้เป็นที่ไปด้วยความเรียบร้อย

2. มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนหรือสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนอย่างมีความสุข มุ่งเน้นการเรียนการสอนตามธรรมชาติ โดยให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง และปลูกฝังเรื่อง ความสะอาด ความมีวินัย ความรักสามัคคี รวมทั้งการจัดให้โรงเรียนมีความร่มรื่น มีต้นไม้ แหล่งน้ำ บ่อน้ำ ไร่นา ไร่สวน ไร่ผลไม้

3. เป็นโรงเรียนที่มีความพร้อม มีแผนผังเดิมรูปแบบ มีห้องเรียน ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องทดลอง ห้องปฏิบัติการ ตลอดจนมีสนามกีฬาครบถ้วน

4. มีอุปกรณ์การเรียนการสอนครบถ้วน โดยจัดซื้อในราคาที่เป็นธรรม ทั้งให้เหมาะสมกับการใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

4. มีบุคลากร ครูผู้สอนครบตามเกณฑ์ หากขาดแคลนครูให้ครูเกษียณอายุหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิมาช่วยสอนหรือให้มีระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

6. องค์การท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นทางวิชาการหรือด้านการบริหาร เช่น การกำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เป็นต้น

7. มีการเก็บค่าเล่าเรียน และค่าธรรมเนียมการศึกษา เพื่อพัฒนาสถานศึกษาและจัดอุปกรณ์การเรียนการสอนให้ครบถ้วน ทั้งนี้ให้ยกเว้นค่าเล่าเรียนสำหรับเด็กยากจนและจ่ายค่าตอบแทนให้นักเรียนในการพัฒนาหรือฝึกปฏิบัติ ฝึกอาชีพที่เกิดรายได้และเป็นประโยชน์แก่โรงเรียน เช่น การปลูกพืชผักสวนครัว การเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา เป็นต้น

8. มีการส่งเสริมให้กลุ่มบุคคลหรือชุมชน มีส่วนร่วมในการแสวงหาทรัพยากร เพื่อสนับสนุนการบริหาร การจัดการศึกษาของสถานศึกษา การจัดสวัสดิการให้กับครู เช่น การจัดที่พัก ค่าตอบแทน ค่าล่วงเวลา ค่าฝึกอบรม ตลอดจนการแก้ไขหนี้สินของครู

9. มีการวัดและประเมินผลทางการศึกษาที่มุ่งผลผลิตคือ คุณภาพของนักเรียนตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

10. เป็นโรงเรียนที่ผู้นำท้องถิ่น และผู้ปกครองทุกระดับ ทุกประเภท ยอมรับว่าเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพ และมาตรฐาน

การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน

กระทรวงศึกษาธิการ (2539 ข, หน้า 6) ได้กำหนดแนวทางในการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ไว้ดังนี้

เร่งปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท ดังนี้

1. จัดกระบวนการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังให้เยาวชนมีลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษา

2. จัดประสบการณ์การเตรียมความพร้อม จัดทำหลักสูตรทุกระดับ ทุกประเภทภายใต้หลักการสำคัญ ดังนี้

2.1 สร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนทุกระดับชั้น ได้เรียนอย่างมีความสุข

2.2 จัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดอย่างเป็นระบบ และเน้นการปฏิบัติมากกว่าการท่องจำ เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ และการสร้างความรู้ ซึ่งจะเป็พื้นฐานการเรียนรู้โลกแห่งอนาคต

2.3 ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

2.4 ให้ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากครอบครัว ชุมชน มาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนตามหลักสูตร

2.5 กำหนดมาตรฐานขั้นพื้นฐานในการเรียนรู้ของผู้เรียน และสนับสนุนให้โรงเรียนและสถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถพัฒนา และเพิ่มเติมมาตรฐานดังกล่าว ตามความต้องการและความเหมาะสมและให้องค์กรวิชาชีพมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานขั้นพื้นฐานของการจัดการศึกษาวิชาชีพ

2.6 ให้ประชาชน และท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและการกำหนดแบบเรียนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความต้องการของแต่ละท้องถิ่น

3. เร่งปรับปรุงหลักสูตรวิชาชีพครูในสถาบันการผลิตครู ให้มีเนื้อหาวิชาชีพครูมากขึ้น เพื่อบ่มเพาะคุณภาพของผู้ที่จะออกไปประกอบอาชีพครู

4. จัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา โดยเน้นเป็นพิเศษในด้านพื้นฐานทางภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เพื่อรองรับการพัฒนาความรู้ และทักษะในระดับที่สูงขึ้น

5. ปฏิรูปการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ให้นักเรียนได้มีโอกาสพัฒนาการเรียนรู้ภาษาอังกฤษตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

6. เร่งปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน ให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างมีคุณภาพ โดยการพัฒนารูปแบบ เทคโนโลยี นวัตกรรมการสอนให้มีคุณภาพ รวมทั้งสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ระหว่างการศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียนให้สามารถบริการที่สนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างกว้างขวาง

7. ปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน ให้มีความหลากหลายทั้งรูปแบบ และเนื้อหา ตลอดจนให้มีความยืดหยุ่นในเรื่องเวลาเรียน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถหารายได้ระหว่างเรียน

8. เร่งรัดการจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยให้บังเกิดผล โดยพัฒนาหลักสูตรประชาธิปไตยแบบยั่งยืน และส่งเสริมให้ผู้ที่อยู่ในอาชีพครูปฏิบัติตนอยู่ในวิถีทางประชาธิปไตย เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีและเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

9. ปฏิรูประบบการวัดผลให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด เน้นพฤติกรรมการแสดงออกจริงของผู้เรียน และใช้ผลการประเมินในการพัฒนาผู้เรียนและกระบวนการเรียนการสอน สำหรับการคัดเลือกผู้เรียนทุกระดับ ทุกประเภท ให้ใช้ผลการเรียนสะสม ลดความสำคัญของการสอบและเพิ่มโควตาการคัดเลือกเข้าเรียนต่อ

10. เพื่อพัฒนาและสนับสนุนสถานศึกษา และหน่วยงานทางการศึกษา ทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ให้เป็นเครือข่ายรองรับการกระจายอำนาจทางวิชาการ

จากแนวทางการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนข้างต้น เพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรมในการปฏิบัติระดับโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540, หน้า 2) จึงได้กำหนดจุดเน้นในการพัฒนาในปี 2540 เพื่อรองรับการปฏิรูป ดังนี้

1. การยกระดับมาตรฐานการเรียนการสอนทุกระดับชั้น เน้นการให้นักเรียนปฏิบัติจริง การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนสำหรับให้นักเรียนปฏิบัติ รวมทั้งการใช้ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น

2. การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นการสอนภาษาไทยแบบมุ่งประสบ การณ์ทางภาษา (มปภ.) การสอนคณิตศาสตร์และการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสร้างพื้นฐานขั้นต้น

3. การวัดและประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง โดยลดความสำคัญของการใช้ข้อสอบ เพิ่มการสังเกตพฤติกรรมและการรวบรวมผลงานของนักเรียน

การดำเนินงานปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียน

การดำเนินงานปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนให้ประสบผลสำเร็จได้นั้น หน่วยงานที่มีความสำคัญที่สุด ได้แก่ สถานศึกษาซึ่งเป็นหน่วยงานระดับปฏิบัติที่สามารถดำเนินงานตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ได้ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2539, หน้า 53) จึงได้กำหนดแนวทางที่จะใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับแนวทางปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

เป็นที่ยอมรับกันว่า แต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน ดังนั้นในการจัดการศึกษา ควรได้มีการพัฒนารายละเอียดของการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติที่หลากหลาย ตามสภาพปัญหาและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น จะช่วยให้การจัดการศึกษาเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนได้อย่างแท้จริง

ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น

คำว่า “ท้องถิ่น” ที่กล่าวไว้ในหลักสูตรมีความหมายอยู่ 2 ประการ คือ

1. ท้องถิ่น หมายถึง ชุมชนที่สถานศึกษาดังอยู่ อาจจะเป็นชุมชนระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด หรือภาคภูมิศาสตร์ก็ได้ รวมทั้งทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ และที่เป็นอยู่ของชุมชนนั้น ๆ เช่น เรื่องราวของประวัติความเป็นมาของชนชาติ ชุมชน ที่ตั้งสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ สภาพเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เป็นสิ่งที่ผู้เรียนควรได้เรียนรู้หรือนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น

2. ท้องถิ่น หมายถึง สถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาที่มีอยู่ในชุมชนนั้น นับตั้งแต่ โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน หน่วยงานระดับอำเภอ จังหวัด เขตการศึกษา หน่วยงาน สมาคม หรือองค์กรอื่น ที่บุคลากรในหน่วยงานเหล่านี้สามารถเข้ามามีส่วนในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาของท้องถิ่นของตนได้

จากความหมายข้างต้น กรมวิชาการ (2539 ก) จึงได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ที่จัดขึ้นทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติ และคุณภาพการดำรงชีวิต โดยพยายามใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นและบุคลากรในท้องถิ่นในการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้บนพื้นฐานของสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเอง

แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรประถมศึกษาฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 มีข้อกำหนดซึ่งเป็นแนวดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรท้องถิ่น กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า “ให้สถานศึกษาจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่น” รวมทั้ง “เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรด้วย” และเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ดังกล่าว หลักสูตรจึงได้กำหนดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. กำหนดให้เรียนเนื้อหาซึ่งเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นโดยตรง โดยเนื้อหาที่กำหนดให้เรียนนี้อาจจัดเป็นหน่วย หรือวิชาโดยเฉพาะหรืออาจจะแทรกอยู่ในเนื้อหาเรื่องอื่น ๆ ก็ได้

2. เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยท้องถิ่นสามารถดำเนินการพัฒนาหลักสูตรได้หลายลักษณะ ดังที่ กรมวิชาการ (2539 ก) ได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ 5 ลักษณะ คือ

- 1) ปรับกิจกรรมการเรียนการสอน
- 2) ปรับรายละเอียดของเนื้อหา
- 3) ปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่
- 4) จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นมาใหม่
- 5) จัดทำเนื้อหา/รายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่

ซึ่งสอดคล้องกับ อำนาจ จันทรแป้น (2539) ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ไว้ดังนี้

1. เพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาในรายวิชาต่าง ๆ หมายถึง การเพิ่มลดปรับรายละเอียดเนื้อหาให้สนองตอบวัตถุประสงค์มากขึ้น
2. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. พัฒนาสื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับท้องถิ่นนั้น อันได้แก่ หนังสือเรียน แบบฝึกหัด หนังสือเสริมประสบการณ์ คู่มือครู คู่มือการเรียนการสอน
4. จัดทำรายวิชาใหม่ในกลุ่มวิชาบังคับเลือก/เลือกเสรี

นอกจากนี้ อำนาจ จันทรแป้น (2532) ยังได้เสนอแนะขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูล / ปัญหาและความต้องการ / สถานการณ์ ขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูล ถือได้ว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญยิ่งของการพัฒนาหลักสูตรในทุกลักษณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อมูลที่เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ได้แก่

- สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมประเพณี
- ความต้องการและปัญหาที่ประสบอยู่
- อาชีพของประชากรที่มีอยู่แล้ว และที่ควรจะมี
- ความมุ่งหวังต่อการศึกษา
- ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- หน่วยงานสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียน เช่น แหล่งวิทยากร สถานประกอบการ และสภาพการประกอบอาชีพ ฯลฯ

นอกจากนี้แหล่งข้อมูลที่ต้องทำการวิเคราะห์ประกอบกันไปด้วย คือ หลักสูตรแม่บททั้งทางด้านวัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม คำอธิบายรายวิชา/กลุ่มประสบการณ์และคาบเวลาที่กำหนด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว จะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการตัดสินใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ทั้งการจัดทำรายวิชาใหม่ การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหาและการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน

2. การจัดทำแผนการสอน การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะของการปรับ / เพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับท้องถิ่น จะต้องถูกกำหนดในแผนการสอน ส่วนการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน และการจัดทำรายวิชาใหม่ จะต้องใช้กระบวนการในการวางแผน ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดคือ

- การกำหนดวัตถุประสงค์ / เป้าหมาย
- การกำหนดรายละเอียดเนื้อหาสาระ และกิจกรรม
- การทดลองใช้ และพัฒนา

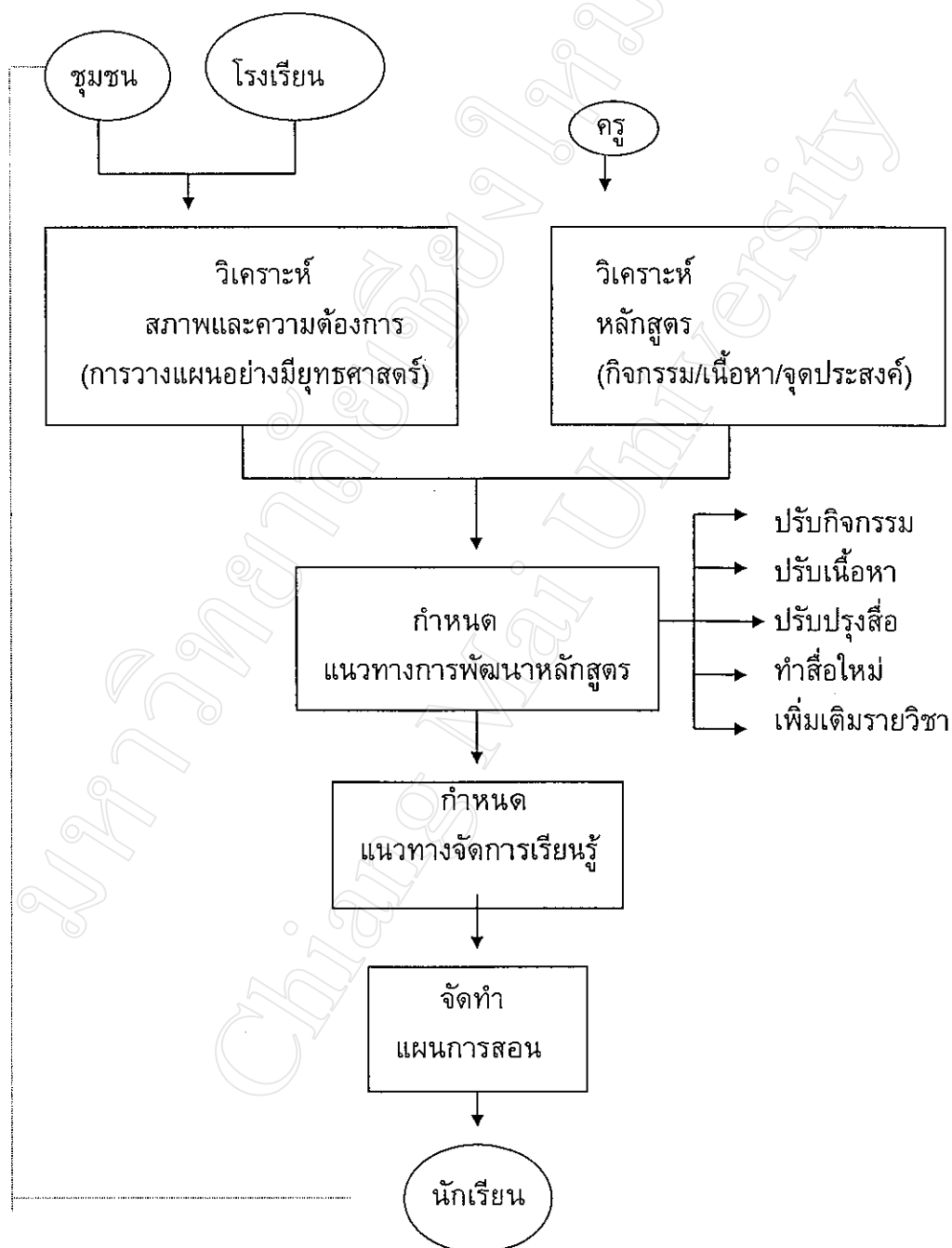
3. การสื่อสาร และการนำไปใช้ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งใหม่ ๆ ในกลุ่มบุคลากรที่เกี่ยวข้อง มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อป้องกันความสับสนหรือความขัดแย้งและจะทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถปฏิบัติได้ด้วยความจริงใจและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การพัฒนาโครงสร้างของการบริหารเพื่อพร้อมที่จะรองรับการใช้หลักสูตรท้องถิ่นที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง

4. การกำกับติดตาม นิเทศ และประเมิน การพัฒนาหลักสูตรที่ครบวงจรจะต้องอาศัยการกำกับ ติดตาม นิเทศ และประเมิน เพื่อให้ใช้หลักสูตรท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อาจต้องอาศัยการแนะนำช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนและแก้ปัญหา ตลอดจนได้รับรู้ผู้ที่เกิดหรือผลกระทบต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอน อันจะนำมาซึ่งการพัฒนาต่อไป

จะเห็นได้ว่าในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นระดับใด จะต้องมีการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ เพื่อกำหนดเป้าหมายของการพัฒนา และกำหนดแนวทางดำเนินการพัฒนาจะต้องจัดให้มีคณะทำงาน ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลาย ๆ ฝ่าย มาร่วมกันพิจารณากำหนดโดยนำเอาข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการวิเคราะห์เกี่ยวกับท้องถิ่นมาใช้ประกอบการพิจารณาเพื่อดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังที่กรมวิชาการ (2539 ก) ได้นำเสนอแผนภูมิการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นระดับโรงเรียนดังนี้

แผนภูมิการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นระดับโรงเรียน

บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

คณะกรรมการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน (สำนักงานปลัดกระทรวง-ศึกษาธิการ 2540 ก) ได้กำหนดบทบาทและหน้าที่ของสถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ 5 ประการ คือ

1. เป็นศูนย์สารสนเทศเพื่อการพัฒนาการศึกษา ตลอดจนสำรวจความต้องการของผู้รับบริการในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ ได้แก่ นักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชนว่ามีความต้องการในเรื่องอะไร อย่างไร เพื่อนำไปกำหนดเป็นแนวทางในการดำเนินงาน เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน
2. วิเคราะห์ความต้องการของชุมชนในเรื่องเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประชากร สิ่งแวดล้อม การเมือง การปกครอง การใช้เทคโนโลยีในการประกอบอาชีพ
3. จัดทำเอกสาร กำหนดแผนและเป้าหมายของการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
4. กระตุ้นให้ผู้ปกครอง ชุมชนเป็นฐานกำลังสำคัญในการสนับสนุนการจัดการศึกษาในระดับท้องถิ่น โดยให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้ปกครองอย่างสม่ำเสมอ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการกำหนดหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นในการจัดการศึกษา
5. พัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น

ผลดีของหลักสูตรท้องถิ่น

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น สงบ ลักษณะ (2542, หน้า 6) ได้กล่าวถึงผลดีของหลักสูตรท้องถิ่น 6 ลักษณะ คือ

1. ช่วยให้การเรียนรู้มีความหมายและเรียนรู้ได้เร็ว เพราะเรียนรู้จากชีวิตจริงใกล้ตัวในท้องถิ่นที่มีโอกาสเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง
2. ช่วยให้การเรียนรู้เกิดประโยชน์ เกิดความรู้ ความเข้าใจในสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม นิทานพื้นเมือง ศิลปะ อาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตของบุคคลในท้องถิ่น
3. ช่วยทำให้เกิดความรัก ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เห็นคุณค่าของดีของที่มีค่าในท้องถิ่น รักท้องถิ่น พอใจอยากช่วยเหลือและพัฒนาท้องถิ่น ไม่ทิ้งท้องถิ่น
4. ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย สนองความสนใจและความต้องการของท้องถิ่น และของผู้เรียน ซึ่งจะเป็นแรงจูงใจที่ดี สนองความอยากรู้ อยากเห็น

5. ช่วยทำให้หลักสูตรการเรียนการสอนปรับเปลี่ยนได้ตามการเปลี่ยนแปลงของ เศรษฐกิจและสังคม ในยุคข้อมูลข่าวสาร สังคมเปลี่ยนเร็ว ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมีใหม่ ทุกวัน หลักสูตรแบบทึ่มเก่าล้าสมัย ไม่ทันเหตุการณ์ หลักสูตรท้องถิ่นที่จัดทำโดยโรงเรียนจะ ช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ทันสมัยตลอดเวลา

6. ช่วยทำให้มีผลต่อการนำไปใช้ในชีวิตจริง เช่น หลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับวิชาชีพ การทำศิลปหัตถกรรมในท้องถิ่น เรียนแล้วนำไปประกอบอาชีพได้ทันที เป็นการเรียนรู้ที่ส่งเสริม การมีงานทำ

2. การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน

ในการดำเนินงานตามแนวทางการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนให้ได้ผลตามจุด มุ่งหมายได้วางไว้นั้น โรงเรียนซึ่งเป็นหน่วยงานที่สำคัญที่สุด จะต้องมีการเตรียมการและมีการ วางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน และมีระบบที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ จึงจะ สามารถนำแนวทางการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ไปสู่การจัดการเรียน การสอนในโรงเรียนได้ ซึ่งสามารถที่จะดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

การจัดทำแผนการสอน

แผนการสอนเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนการสอน เพราะแผนการสอนจะ กำหนดรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนแต่ละครั้งไว้อย่างละเอียด ดังนั้นการ จัดทำแผนการสอนจึงเป็นการเตรียมการสอนของครูในการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติให้ประสบ ผลสำเร็จ ดังที่ อำนาจ จันทรแป้น (2532, หน้า 7-10) ได้กล่าวไว้ว่า การจะนำหลักสูตรไปสู่ การปฏิบัตินั้นจะต้องอาศัยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ครูผู้สอน ซึ่งมีหน้าที่ทำการสอนให้มี ประสิทธิภาพ ผู้บริหารซึ่งมีหน้าที่ในการสนับสนุนช่วยเหลือและต้องมีแผนงานที่ได้ออกแบบให้ สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการ ตลอดจนข้อจำกัดต่าง ๆ ด้วย ดังนั้นการกำหนด แผนการสอนจึงเป็นการตอบคำถามให้แก่ครูผู้สอนได้ว่า สอนใคร สอนทำไม สอนอะไร สอน อย่างไร มีแหล่งวิทยาการใดบ้าง และมีการประเมินผลอย่างไร และเสริมศรี ไชยศรี (2539, หน้า 147) ได้กล่าวถึงการวางแผนการสอนหรือการเตรียมการสอนไว้ว่า ผู้ที่จะทำหน้าที่ครู ผู้สอนจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องเตรียมค้นคว้าหาความรู้ในเรื่องหรือเนื้อหาที่จะสอนเพื่อให้เกิดความ มั่นใจ และเพื่อเพิ่มสิ่งที่น่าสนใจ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจ และมีทักษะตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ครูผู้สอนจึงจะต้องมีการวางแผนการสอนล่วงหน้า จะเห็นได้ว่า การวางแผนการสอนจึงเป็นการ เตรียมการสอนของครู ตั้งแต่การกำหนดเป้าหมายของการสอนว่าต้องการให้ผู้เรียนเป็นอย่างไร เลือกใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนอย่างไร ใช้สื่ออุปกรณ์อะไร ตลอดจนใช้วิธีการตรวจอย่างไร ว่าผู้เรียนบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

และในการจัดทำแผนอาจมีวิธีการและขั้นตอนที่แตกต่างกันไปบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและเพื่อความสะดวกในการใช้ ซึ่ง กรมวิชาการ (2535, หน้า 3-5) ได้เสนอขั้นตอนการจัดทำแผนการสอนไว้ดังนี้

1. ศึกษาหลักการ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เพื่อทราบจุดเน้นว่าควรจะจัดการเรียนการสอนอย่างไร จึงจะสอดคล้องกับสภาพของผู้เรียน ท้องถิ่น และตอบสนองให้นักเรียนมีคุณลักษณะตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

2. กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ของรายวิชา โดยคำนึงถึงจุดประสงค์ของกลุ่มประสบการณ์และเป้าหมายการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่ได้กำหนดไว้แล้ว การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้สามารถทำได้ดังนี้

2.1 ศึกษาจุดประสงค์ของกลุ่มวิชา และจัดทำกรอบแนวความคิดในการจัดการเรียนการสอนของกลุ่มวิชาให้ครอบคลุม ความรู้ ทักษะการปฏิบัติและค่านิยม และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย หลักการของหลักสูตรที่วิเคราะห์ไว้แล้ว ตลอดจนสนองเป้าหมายการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

2.2 ศึกษาคำอธิบายรายวิชา ซึ่งคำอธิบายรายวิชาจะมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ กิจกรรม ขอบข่าย เนื้อหา และจุดประสงค์ เพื่อให้ได้รายละเอียดในการจัดทำแผนการสอน

2.3 กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละเนื้อหา โดยกำหนดเป็นพฤติกรรมที่ชัดเจนให้ครอบคลุมเนื้อหา และพฤติกรรมที่ต้องการ

3. เขียนโครงสร้างรายวิชาที่จะสอนทั้งวิชา ที่นิยมเรียกว่า กำหนดการสอนให้สามารถสอนได้ครบทุกเรื่อง ครบทุกจุดประสงค์ และสอดคล้องกับเวลาที่กำหนด ซึ่งกำหนดการสอนควรมีส่วนประกอบ คือ

3.1 หัวข้อเรื่องย่อย ๆ โดยให้ครอบคลุมเนื้อหาที่ได้จากคำอธิบายรายวิชา

3.2 จำนวนคาบที่จะใช้ในการสอนแต่ละหัวข้อเรื่องย่อย

3.3 สารสำคัญที่เน้นถึงความคิดรวบยอด หรือหลักการ ทักษะหรือลักษณะนิสัย ที่ต้องการจะปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับนักเรียนในการเรียนแต่ละหัวข้อนั้น

3.4 กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ของเรื่องย่อย ให้เป็นไปตามลำดับเนื้อหา และพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นเรียงลำดับตั้งแต่ต้นไปจนจบ ซึ่งเรียกว่า จุดประสงค์นำทาง ซึ่งอาจมีหลายจุดประสงค์ตามลำดับขั้นตอนการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ตามจุดประสงค์รายวิชาหรือที่เรียกว่า จุดประสงค์ปลายทาง

4. การเขียนแผนการสอน โดยการนำเอารายละเอียดที่กำหนดไว้ตั้งแต่หัวข้อเรื่อง จำนวนคาบ สารสำคัญ เนื้อหา จุดประสงค์การเรียนรู้ (นำทาง) ของแต่ละหัวข้อมาเขียนเป็นแผนการสอน

องค์ประกอบของแผนการสอน

รูปแบบของแผนการสอนโดยละเอียดอาจมีความแตกต่างกันบ้าง แต่จะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังที่ เสริมศรี ไชยศรี (2539, หน้า 147-148) นำเสนอไว้ดังนี้

1. สาระสำคัญของเรื่องที่จะสอน เป็นการสรุปสาระสำคัญของเรื่องที่จะทำการสอนไว้
2. จุดประสงค์การเรียนรู้ ซึ่งนิยมเขียนเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยระบุจุดประสงค์ปลายทางก่อน แล้วจึงกำหนดจุดประสงค์นำทาง ซึ่งก็คือ ขั้นตอนการเรียนรู้ของผู้เรียน
3. กิจกรรมการเรียนการสอน ระบุวิธีสอนหรือกิจกรรมที่จะใช้สอนตั้งแต่ต้นจนจบ เป็นการหาวิธีต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
4. สื่อการเรียนการสอน เป็นการกำหนดว่าในการสอนเรื่องนั้นจะใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ เอกสาร บุคลากร หรือสถานที่อะไรบ้าง เพื่อส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์
5. การวัดและประเมินผลจะระบุลักษณะ วิธีการ และเครื่องมือในการวัดและประเมินผล ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติของผู้เรียนในเรื่องที่จะสอน

นอกจากนี้ กรมวิชาการ (2535, หน้า 5) ระบุว่า ในรูปแบบของแผนการสอน สิ่งที่ต้องกล่าวไว้ให้ชัดเจนในแผนการสอน ได้แก่ ชื่อเรื่อง จำนวนคาบ สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการวัดผล ประเมินผล

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ในการจัดทำแผนการสอนนั้น ไม่ว่าครูผู้สอนจะใช้รูปแบบใดก็ตาม ควรต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ส่วน คือ

1. จุดประสงค์การเรียนรู้
2. เนื้อหา
3. กิจกรรมการเรียนการสอน
4. การวัดและประเมินผล

ซึ่งในแต่ละองค์ประกอบ หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกเพื่อให้มีความสอดคล้องกับเป้าหมายในการเรียนการสอน เป็นหน้าที่ของครูผู้สอนจะต้องพิจารณา ดังนี้

1. หลักเกณฑ์ในการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้

จุดประสงค์การเรียนรู้เปรียบเสมือนทิศทางในการจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมอื่น ๆ ทั้งหมด ดังที่ สัจด์ อุทรานันท์ (2532, หน้า 55-65) ได้เปรียบเทียบจุดประสงค์เสมือนกับเป็นหลักชัยที่นักเรียนจะต้องเดินทางไปให้ถึง และได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ไว้ดังนี้

- 1.1 ต้องสอดคล้องกับปรัชญา หรืออุดมการณ์ของสังคม
- 1.2 ต้องสอดคล้องและส่งเสริมค่านิยมของสังคม
- 1.3 ต้องสนองความต้องการและแก้ปัญหาสังคม
- 1.4 ต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน
- 1.5 ต้องสอดคล้องกับหลักในการปกครองประเทศ
- 1.6 ต้องให้มีความสมดุลระหว่างความรู้ ทักษะ ระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติ
- 1.7 ต้องสามารถนำไปปฏิบัติได้
2. หลักเกณฑ์ในการกำหนดเนื้อหา

ในการจัดการเรียนการสอน การคัดเลือกเนื้อหาเพื่อจัดทำแผนการสอนมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องมีการคัดเลือกให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพการณ์ ผู้เรียนและท้องถิ่น จึงจำเป็นต้องมีการพิจารณาอย่างถี่ถ้วน เสริมศรี ไชยศรี (2528, หน้า 22) ได้เสนอหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกเนื้อหาไว้ ดังนี้

- 2.1 มีประโยชน์ต่อผู้เรียนทั้งในปัจจุบันและอนาคต
- 2.2 สอดคล้องกับวุฒิภาวะและประสบการณ์ของผู้เรียน
- 2.3 มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน
- 2.4 เชื่อถือได้ และเป็นแกนสารของความรู้ในวิชานั้น ๆ
- 2.5 สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของสังคม
- 2.6 ผู้เรียนให้ความสนใจ
- 2.7 ครอบคลุมความรู้หลาย ๆ ด้าน

3. หลักเกณฑ์การคัดเลือกกิจกรรมการเรียนการสอน

ในการคัดเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ครูจะมีแนวทางการสอนแบบใด หรือ จัดกิจกรรมในลักษณะใดให้ผู้เรียนจึงจะทำให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ครูจึงต้องพิจารณาเลือกเทคนิค และวิธีสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหา และลักษณะของผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้มากที่สุด สุมิตร คุณานุกร (2523, หน้า 97) จึงได้เสนอหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกกิจกรรมการเรียนการสอน ไว้ดังนี้

- 3.1 สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การสอน
- 3.2 ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้เรียน
- 3.3 อยู่ในขอบเขตความสามารถทางด้านร่างกายของผู้เรียนที่จะปฏิบัติได้
- 3.4 ควรส่งเสริมจุดมุ่งหมายในการสอนหลาย ๆ ด้าน
- 3.5 สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล

4. หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลเป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งในการจัดทำแผนการสอน เครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผลจะต้องได้รับการพิจารณาคัดเลือกให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับส่วนอื่น ๆ สุพัตร ใจฟู (2540, หน้า 28) ได้เสนอหลักในการคัดเลือกเครื่องมือไว้ดังนี้

4.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ สามารถวัดได้ครอบคลุมทั้งทางด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

4.2 สอดคล้องกับเนื้อหา มีความเหมาะสมและครอบคลุมเนื้อหาที่เรียน

4.3 สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเลือกเครื่องมือที่สามารถเก็บข้อมูลจากการเรียนหรือการปฏิบัติงานของผู้เรียน ในขณะที่ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

การจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนตามแนวทางการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน มุ่งส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง ให้มีความสามารถทางความคิด มีความสามารถในการแสวงหาและสร้างความรู้ โดยมีจุดเน้นที่สำคัญคือ การให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางให้นักเรียนได้คิด ลงมือปฏิบัติและแสวงหาความรู้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวดำเนินการของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) คือ

1. จัดการเรียนการสอนยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
2. จัดการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงทั้งภายในกลุ่มประสบการณ์และระหว่างกลุ่มประสบการณ์
3. จัดการเรียนการสอนเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ และกระบวนการกลุ่ม
4. จัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง และเน้นให้เกิดความคิดรวบยอด
5. จัดการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น
6. จัดให้มีการศึกษา ติดตามและแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง
7. ปลุกฝังค่านิยมพื้นฐานที่จำเป็น เช่น ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ อดทน มีวินัย รับผิดชอบ ฯลฯ ควบคู่ไปด้วย

เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามแนวทางการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนและแนวดำเนินการของหลักสูตรดังกล่าว ครูผู้สอนสามารถที่จะเลือกวิธีสอนและวิธีการจัดการเรียนการสอนได้หลากหลาย ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ความรู้ และแสวงหาความรู้ โดยการได้ลงมือกระทำจริงจนเกิดการเรียนรู้ ครูจะต้องให้ความสำคัญกับนักเรียนมากที่สุด กรมวิชาการ (อึ้งใน นิตินันท์ จิตรใจ, 2541, หน้า 24-25) ได้เสนอแนะวิธีสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไว้หลายวิธี ดังนี้

1. วิธีสอนแบบให้เกม (Educational Game)
2. วิธีสอนแบบสถานการณ์จำลอง (Simulation)
3. วิธีสอนแบบกรณีตัวอย่าง (Case Study)
4. วิธีสอนแบบบทบาทสมมุติ (Role - Play)
5. วิธีสอนแบบสำเร็จรูป (Programmed Instruction)
6. วิธีสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ (Learning Center)
7. วิธีสอนแบบชุดการสอน (Instructional Package)
8. วิธีการสอนแบบโครงงาน (Project)
9. วิธีสอนแบบทดลอง (Experimentary)
10. วิธีสอนแบบแก้ปัญห (Problem Solving)
11. วิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวน (Inquiry)
12. วิธีสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ (Group Process)
13. วิธีสอนแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Co-operative Learning)
14. วิธีสอนแบบความคิดรวบยอด (Concept Attainment)
15. วิธีสอนแบบทัศนศึกษานอกสถานที่ (Field Trip)

จะเห็นได้ว่า มีวิธีสอนที่หลากหลายที่สามารถจัดการเรียนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้ ครูผู้สอนจะมีแนวทางในการเลือกวิธีสอนแบบใดในการจัดการเรียนการสอนจะต้องมีเกณฑ์ในการเลือก ซึ่ง วิโรจน์ มังคละมณี (2539, หน้า 123) ได้นำเสนอไว้ ดังนี้

1. เลือกให้เหมาะสมกับวิชา และเนื้อหาที่สอน
2. เลือกให้เหมาะสมกับวัย และความสามารถของนักเรียน
3. เลือกให้เหมาะสมกับจุดประสงค์การเรียนการสอน หรือจุดประสงค์การเรียนรู้
4. เลือกให้เหมาะสมกับวัน เวลา สถานที่ และสภาพแวดล้อม

แต่จะเลือกวิธีสอนแบบใดก็ตาม ต้องให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางมีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม บรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ และให้นักเรียนได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกันเป็นหลักสำคัญ และในการสอนแต่ละครั้งแต่ละเนื้อหาไม่จำเป็นต้องเลือกวิธีสอนแบบใดแบบหนึ่งเท่านั้น ควรจัดกิจกรรมที่ผสมผสานวิธีสอนแบบต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน เพื่อการบรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้มากที่สุด

2. จัดการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงกัน การจัดการเรียนการสอนตามแนวนี้ ครูผู้สอนจะต้องมีความรอบรู้เกี่ยวกับมวลประสบการณ์ของแต่ละกลุ่มประสบการณ์ และกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ ของหลักสูตรเป็นอย่างดี จึงจะจัดกิจกรรมให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันได้ ดังที่ วิโรจน์ มังคละมณี (2539, หน้า 124-125) ได้เสนอแนะไว้ดังนี้

1) การสอนคณิตศาสตร์ เมื่อจะตั้งโจทย์ปัญหา ควรจะใช้นิพจน์ที่เกี่ยวกับกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้กลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ ไปพร้อม ๆ กันด้วย

2) การเรียนการสอนกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ จำเป็นต้องใช้วิชาภาษาไทย และคณิตศาสตร์เป็นเครื่องมือด้วย ถ้าครูผู้สอนมีความสามารถ จะจัดสิ่งที่จะเรียนรู้ให้กับนักเรียนได้สอดคล้องกัน

3) เนื้อหาบางส่วนอาจจะมีปรากฏอยู่ในหลายกลุ่มประสบการณ์ เช่น เรื่องพีชสัตรี แต่ละกลุ่มประสบการณ์อาจเน้นไม่เหมือนกัน การรู้เกี่ยวกับกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ จะช่วยให้จัดการเรียนการสอนได้สัมพันธ์กันดียิ่งขึ้น และเน้นได้ตรงจุด

4) การปลูกฝังคุณลักษณะนิสัยหรือคุณธรรมต่าง ๆ ครูผู้สอนทุกกลุ่มประสบการณ์ต้องให้ความสำคัญเช่นกัน และช่วยกันส่งเสริมไปพร้อมกัน จะพัฒนานักเรียนได้ดียิ่งขึ้น

5) การสอนในกลุ่มประสบการณ์เดียวกัน ซึ่งอาจประกอบขึ้นจากเนื้อหาหลายวิชา ถ้าครูผู้สอนรู้เนื้อหาทุกด้าน จะทำให้การสอนสัมพันธ์กันได้ง่าย ไม่เกิดความซ้ำซ้อน ไม่ทำให้นักเรียนเบื่อหน่าย

3. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ เป็นแนวทางในการสร้างนักเรียนให้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ซึ่งกระบวนการเป็นแนวทางดำเนินการในการกระทำเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีลำดับขั้นตอนชัดเจนตั้งแต่ต้นจนจบ และได้ผลสำเร็จตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ กระบวนการเรียนรู้มีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับว่าต้องการให้นักเรียนมีความสามารถในด้านใด เช่น กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด กระบวนการคิดวิจารณ์ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการสร้างความตระหนัก กระบวนการปฏิบัติ กระบวนการวิทยาศาสตร์ กระบวนการเรียนภาษา กระบวนการกลุ่ม กระบวนการสร้างเจตคติ กระบวนการเรียนความรู้ ความเข้าใจ เป็นต้น

4. จัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง และเน้นให้เกิดความคิดรวบยอด เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนได้ปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อให้ได้รับประสบการณ์ตรง มีทักษะในการปฏิบัติงาน การสอนลักษณะนี้ครูผู้สอนจะต้องใช้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการปฏิบัติหรือกระบวนการทำงาน แล้วจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนจะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี และเกิดความคิดรวบยอดในงานที่ทำได้

การให้นักเรียนปฏิบัติจริงสามารถจัดกิจกรรมได้หลายรูปแบบ เช่น ต้องการให้นักเรียนหาความรู้เป็นก็ต้องให้นักเรียนปฏิบัติจริงในการค้นคว้าหาความรู้ เช่น ค้นคว้าจากตำรา สอบถามผู้รู้หรือสัมภาษณ์ ฟังข่าวจากสื่อต่าง ๆ การทดลองทำเองจะทำให้นักเรียนเห็นแนวทางว่าในการหาความรู้ไม่จำเป็นต้องฟังครูบอกเท่านั้น นักเรียนจะเกิดความคิดรวบยอดว่า

1. วิธีหาความรู้มีหลายวิธี
2. การหาความรู้สามารถหาได้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ
3. การหาความรู้ที่ดีควรจะแสวงหาด้วยตนเอง
4. การคอยรับฟังจากการบอกเล่าของครูเพียงอย่างเดียวอาจได้ความรู้ไม่เพียงพอ ซึ่งความคิดรวบยอดเหล่านี้จะมีประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการแสวงหาความรู้ของ

นักเรียนได้ตลอดชีวิต

5. จัดการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่นตามเหตุการณ์ และสภาพของท้องถิ่น เป็นการจัดการเรียนการสอนที่สามารถยืดหยุ่นได้ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น การสอนเรื่องวันสำคัญต่าง ๆ ควรสอนให้ตรงกับวันสำคัญนั้น ๆ จะทำให้นักเรียนได้ประสบการณ์ตรง และเห็นเหตุการณ์จะง่ายต่อการจัดการเรียนการสอน ส่วนการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นนั้นสามารถทำได้โดยการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามที่ได้กล่าวไว้แล้ว ทั้งในส่วนของการปรับปรุงประสงค์ ปรับเนื้อหาและกิจกรรม หรือแม้แต่จัดทำเป็นรายวิชาใหม่ เป็นต้น

6. จัดให้มีการศึกษา ติดตาม และแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน จะต้องมีการศึกษาข้อมูลจากการเรียนการสอน มีการติดตามผลการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำข้อมูลจากการศึกษาติดตามมาใช้ในการแก้ไขข้อบกพร่องของนักเรียน และนำมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงวิธีการจัดการเรียนการสอนของครูให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

7. จัดกิจกรรมเน้นปลูกฝังค่านิยมพื้นฐานที่จำเป็น การปลูกฝังค่านิยมหรือคุณลักษณะนิสัยที่ดีเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตมาก ครูผู้สอนทุกคนต้องช่วยกัน ถ้ามอบภาระให้ครูผู้สอนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งก็จะไม่เกิดการปลูกฝังต่อเนื่อง จะทำให้เกิดนิสัยที่ดีได้ยาก จึงควรสอดแทรกเรื่องนี้ตลอดเวลาทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับแนวทางในการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน และสอดคล้องกับแนวดำเนินการของหลักสูตรให้ได้นั้นครูผู้สอนซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักและวิธีการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้สามารถพิจารณาเลือกวิธีการที่ดีที่สุด เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน สภาพความถนัดของผู้สอน และสภาพของท้องถิ่น อันจะส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

การใช้สื่อการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนสำหรับโลกยุคข่าวสาร ซึ่งเน้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ได้วิธีการเรียนรู้ หรือมีทักษะในการแสวงหาความรู้ นั้น สื่อต่าง ๆ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านสิ่งเหล่านั้นเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอน

กรมวิชาการ (2521, หน้า 21) , ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2521, หน้า 90) ได้ให้ความหมายของสื่อการสอนไว้ว่า สื่อการสอนหมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการประกอบการสอน เพื่อใช้เป็นสื่อกลางในการสื่อความหมายที่ผู้สอนประสงค์จะส่งหรือถ่ายทอดไปยังผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ สันทิต ภิบาลสุขและพิมพ์ใจ ภิบาลสุข (2524, หน้า 35) ได้กล่าวถึงความหมายของสื่อการสอนว่า หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่ใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางสำหรับช่วยถ่ายทอดหรือนำเอาความรู้ หรือประสบการณ์ไปสู่ผู้เรียน และทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

จากความหมายดังกล่าวพอที่จะสรุปได้ว่า สื่อการสอนหมายถึง เครื่องมือที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ เจตคติ หรือประสบการณ์ไปสู่ผู้เรียน ซึ่งอาจเป็นวัสดุ อุปกรณ์ หรือวิธีการต่าง ๆ

สมหญิง กลั่นศิริ (อ้างใน ปิยะดา พูลทาจาร์, 2537, หน้า 36) ได้สรุปผลการวิจัยของนักการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ เกี่ยวกับประโยชน์ของสื่อการสอน ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้เรียน เรียนรู้ได้ดีขึ้นอย่างสม่ำเสมอ
2. ช่วยให้ผู้เรียนจดจำเรื่องราวต่าง ๆ ได้มากขึ้น
3. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และช่วยผู้ให้กระทำกิจกรรมด้วยตนเอง
4. คุณลักษณะที่เป็นรูปธรรมและเป็นจริง ช่วยให้นักเรียนเข้าใจความหมายในสิ่งนั้น ได้กว้างขวาง และเป็นแนวทางที่จะช่วยให้เข้าใจสิ่งอื่น ๆ ได้ดียิ่งขึ้นด้วย
5. ช่วยให้ผู้เรียน เรียนรู้ทันทีได้ดียิ่งขึ้น
6. ช่วยลดคำตอบหรือคำบรรยายที่เป็นคำพูดของครูผู้สอน
7. ช่วยให้ผู้เรียนเรียนได้เร็วและมากขึ้น
8. สื่อการสอนถ้าใช้เป็นประจำสามารถเปลี่ยนแนวคิดและทัศนคติได้
9. ช่วยส่งเสริมการคิด และการแก้ปัญหา
10. สื่อการสอนจะช่วยเร่งทักษะการเรียนรู้

ประเภทของสื่อการสอน

สื่อการสอนมีหลายประเภท มีทั้งที่เป็นเอกสาร ตำรา หนังสือเรียน เครื่องมือ อุปกรณ์ของจริง ของจำลอง และวิธีการหรือนวัตกรรมต่าง ๆ ซึ่ง ชม ภูมิภาค (2524, หน้า 8) ได้แบ่งประเภทของสื่อการสอนเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 3 ประเภท ดังนี้

1. อุปกรณ์หรือเครื่องมือ (Hardware) ได้แก่ สื่อพวกเครื่องยนต์กลไก ไฟฟ้า อิเลคทรอนิกส์ ที่ต้องอาศัยสื่อประเภทวัสดุ เป็นตัวนำสารไปสู่ผู้รับ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เครื่องเล่นเทป เครื่องฉายประเภทต่าง ๆ เป็นต้น
 2. วัสดุ (Software) ได้แก่ จำพวกหุ่นจำลอง แผนที่ ของจริง หรือสื่อต้องใช้กับสื่อประเภทอื่น เช่น ฟิล์มภาพยนตร์ สไลด์ แถบบันทึกเสียง แถบบันทึกภาพ เป็นต้น
 3. เทคนิค วิธีการ (Techniques or methods) สื่อประเภทนี้ อาจเป็นการกระทำ ปฏิบัติการ กิจกรรม วิธีการต่าง ๆ เช่น การสาธิต การเล่นเกม หรือนิทรรศการ เป็นต้น
- สื่อการสอนที่ใช้ประกอบการสอนในแต่ละครั้ง จะต้องมีความสอดคล้องกับเนื้อหา กิจกรรม สนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ เดวิส (Davies, 1981, p. 192 อ้างใน กิตานันท์ มะลิทอง, 2536, หน้า 84) ได้กล่าวถึงเกณฑ์ในการเลือกใช้สื่อ ดังนี้
1. สื่อนั้นควรสัมพันธ์กับเนื้อหา บทเรียน และจุดมุ่งหมายที่จะสอน
 2. เลือกสื่อที่มีเนื้อหาถูกต้อง ทันสมัย น่าสนใจ เป็นลำดับขั้นตอน และช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเข้าใจในเนื้อหาวิชานั้นได้ดี
 3. เป็นสื่อที่เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น ความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียน
 4. เป็นสื่อที่สะดวกในการใช้ มีวิธีการไม่ยุ่งยากซับซ้อนจนเกินไป
 5. ต้องเป็นสื่อที่มีคุณภาพ เทคนิควิธีการผลิตที่ดี มีความชัดเจนและเป็นจริง
 6. มีราคาที่ไม่แพงจนเกินไป หรือถ้าผลิตเองควรคุ้มค่างบประมาณและการลงทุน

แนวทางการปฏิรูปการศึกษาได้กำหนดให้มีการนำเอาเทคโนโลยีและนวัตกรรมการสอนที่ทันสมัยมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2539, หน้า 23) ได้กำหนดขั้นตอนในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน ดังนี้

1. สืบหาข้อมูลเกี่ยวกับสื่อและแหล่งของสื่อ ทั้งสื่อที่เป็นวัสดุ อุปกรณ์ บุคลากรและทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น
2. แสวงหาความร่วมมือ เพื่อจะได้สื่อต่าง ๆ มาใช้ รวมทั้งการแสวงหาความร่วมมือในการใช้สื่อจากแหล่งต่าง ๆ
3. จัดให้มีเครื่องมือ อุปกรณ์ในห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องสมุด เป็นต้น

4. สนับสนุน ส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษามีการผลิต และใช้สื่อต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสื่อที่ให้อรรถประโยชน์ เพื่อการสร้างสร้งองค์ความรู้ใหม่ด้วยตัวนักเรียนเอง

5. สนับสนุน ส่งเสริมการจัดตั้งเครือข่ายทางวิชาการ ทั้งในระดับสถานศึกษา ชุมชน และจังหวัด

การใช้ห้องปฏิบัติการในการจัดการเรียนการสอน

1. การใช้ห้องปฏิบัติการทางภาษา

ด้วยสังคมโลกได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง รวมทั้งเทคโนโลยีได้พัฒนาให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น มีการแข่งขันมากขึ้น ความต้องการข้อมูลการตัดสินใจต้องรวดเร็วถูกต้อง ระบบการสื่อสารครอบคลุมทุกพื้นที่ทั่วโลก สิ่งสำคัญที่บุคคลต้องมี คือ ภาษาที่สามารถสื่อสารกับคนส่วนใหญ่เข้าใจกันได้ จึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาการเรียนการสอนด้านภาษาให้ทันสมัย ในการปฏิรูปการศึกษาจึงได้กำหนดให้โรงเรียนปฏิรูปการศึกษา ได้ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนในห้องปฏิบัติการทางภาษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 ก, หน้า 39) จึงได้เสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ห้องปฏิบัติการทางภาษา ดังนี้

1. ใช้สอนภาษาอังกฤษให้กับนักเรียน โดยใช้จัดกิจกรรม และจัดประสบการณ์ให้นักเรียนได้มีโอกาสฝึกทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียนภาษาอังกฤษจากสำเนียงของผู้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาถิ่น

2. ใช้สอนภาษาไทยให้กับนักเรียน โดยครูสามารถใช้ห้องปฏิบัติการทางภาษาในการจัดกิจกรรม และจัดประสบการณ์ให้นักเรียนได้มีโอกาสฝึกทักษะการฟัง พูด ภาษาไทย ได้ดีขึ้นกว่าการสอนแบบเดิม

3. ใช้เป็นห้องเสนอรายการที่บันทึกไว้ในเทปโทรทัศน์ แผ่น CD-ROM แผ่น CD Movie และ CD เพลงที่มีคุณภาพได้

4. ใช้ในการเรียนการสอนวิชาอื่น ๆ ที่ต้องใช้สื่อเทปโทรทัศน์ และแผ่น CD ต่าง ๆ ได้ทุกกลุ่มประสบการณ์ เช่น การสอนดนตรีและนาฏศิลป์ กลุ่ม สอน. การสอนภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ในกลุ่ม สปช.

5. สามารถเชื่อมต่อระบบ Internet ได้ และใช้การผลิตสื่อประเภท Computer Multimedia เพื่อการเรียนการสอนได้

2. การใช้ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์

การเรียนรู้เกิดจากการค้นคว้าหาความรู้จากข้อมูลที่หลากหลาย เครื่องมือที่จะนำพาเข้าไปถึงข้อมูลดังกล่าวได้นั้นคือ “เครื่องคอมพิวเตอร์” ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ประกอบด้วยวงจร

อิเล็กทรอนิกส์ที่ซับซ้อน และมีประสิทธิภาพสูง ทำให้ได้รับความนิยมในทุกวงการ โดยเฉพาะในด้านการศึกษา ซึ่งต้องมียุทธศาสตร์ในการเตรียมคนให้เข้าสู่สังคมในอนาคตได้อย่างภาคภูมิ

เราจึงสามารถใช้คอมพิวเตอร์เพื่อช่วยในการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้หลากหลาย ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 ก, หน้า 44) ได้เสนอแนะการใช้ประโยชน์จากคอมพิวเตอร์ในหลายรูปแบบดังนี้

1. ใช้สอนวิชาการเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์โดยตรง เช่น การเปิด-ปิดคอมพิวเตอร์ การดูแลบำรุงรักษา การใช้ชุดคำสั่งพื้นฐานของ DOS หรือ WINDOWS เป็นต้น
2. ใช้สอนวิชาความรู้พื้นฐานที่เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้คอมพิวเตอร์ในขั้นต่อไป เช่น การฝึกทักษะพิมพ์ดีด การฝึกโปรแกรมพิมพ์เอกสาร เช่น โปรแกรม CW RW WINDOWS เป็นต้น
3. ใช้สอนโปรแกรมสำเร็จรูปต่าง ๆ ที่ใช้ในวงการธุรกิจ เพื่อสร้างบุคคลผู้สังคมนธุรกิจในอนาคต เช่น โปรแกรม LOTUS DBASE FOXBASE FOXPRO เป็นต้น
4. ใช้เป็นสื่อการสอนวิชาการอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับหลักสูตรให้กับนักเรียน เช่น ใช้ฝึกทักษะการอ่านคำใหม่ ให้ฝึกออกเสียงภาษาอังกฤษ ให้ทดสอบความรู้รายบุคคล
5. ใช้เป็นห้องศึกษาค้นคว้ารายการความรู้ต่าง ๆ ที่ได้บันทึกไว้ในแผ่น CD-ROM
6. สามารถเชื่อมต่อกับแหล่งความรู้ขนาดใหญ่ระดับประเทศ และระดับโลก ให้นักเรียนได้เรียนรู้จากแหล่งต่าง ๆ ได้หลากหลาย โดยผ่านทางสายโทรศัพท์ ซึ่งระบบนี้เรียกว่าระบบ Internet

นอกจากนี้ในส่วนของโรงเรียนที่จะต้องนำคอมพิวเตอร์ไปสอนนักเรียนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการฝึกอบรมครูช่วยสอน ซึ่งจะสอนวิชาใด ชั้นใด เรื่องใด ก็จะต้องสร้างพัฒนาหรือจัดหาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ตรงกับความต้องการมาใช้ ซึ่งคอมพิวเตอร์ช่วยสอนมีการสร้างหลากหลายรูปแบบ ดังนี้

1. สอนเนื้อหา (Tutorial) เป็นบทเรียนที่นำเสนอเนื้อหาโดยอาศัยหลักของบทเรียนโปรแกรมหรือบทเรียนสำเร็จรูป ให้ผู้เรียนได้ศึกษาได้ตามความสามารถของตนเอง
2. ฝึกทักษะ (Drill and Practice) เป็นการนำคอมพิวเตอร์มาใช้ฝึกทักษะเสริมความแม่นยำ ในรูปของแบบฝึกต่าง ๆ ให้นักเรียนมีโอกาสเลือกฝึกตามความสามารถ
3. สถานการณ์จำลอง (Simulation) เหมาะสมกับการฝึกอบรมและการสอนในลักษณะที่สมจริง เนื่องจากเนื้อหาบางอย่างไม่สามารถทดลองให้เห็นจริงได้ จึงต้องนำมาสร้างเป็นสถานการณ์จำลองให้นักเรียนได้ศึกษา เช่น การผจญภัยในเรืออับปาง การระเบิดของสารเคมี การฝึกบิน การเดินทางของแสง เป็นต้น

4. เกมการศึกษา (Games) เป็นบทเรียนที่ให้ความรู้ในลักษณะของการแข่งขัน ทำให้นักเรียนสนใจ และสนุกตื่นเต้นไม่เบื่อหน่าย

5. การสาธิตและทดลอง (Demonstrations and Laboratory) เป็นบทเรียนที่แสดงเป็นเรื่องราว ปรากฏการณ์ หรือขั้นตอนการทดลองให้ผู้เรียนได้ศึกษา โดยไม่ต้องปฏิบัติจริง

6. การสอบ (Testing) เป็นการใช้คอมพิวเตอร์มาทดสอบวิชาที่ต้องการ เมื่อถึงเวลาสอนก็จะแจกแผ่นโปรแกรมที่บรรจุข้อสอบให้นักเรียนแต่ละคน แล้วทำข้อสอบโดยป้อนคำตอบลงบนแป้นพิมพ์ เมื่อทำเสร็จแต่ละข้อเครื่องจะตรวจและแจ้งผลให้ทราบและเมื่อครบทุกข้อแล้วจะประเมินผลการสอบของนักเรียนคนนั้นว่าผ่านหรือไม่ทันที

คอมพิวเตอร์ช่วยสอนดังกล่าวมานี้ เป็นชุดคำสั่งหรือโปรแกรมชนิดหนึ่ง ซึ่งอาจถูกจัดไว้ในแผ่นจานแม่เหล็กอ่อน (Diskette) หรือแผ่นจานแม่เหล็กแข็ง (Hard Disk) หรือ CD-ROM ตามแต่จะเหมาะสม สามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้

3. การใช้ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์

การปลูกฝังให้นักเรียนมีเจตคติ และความรู้พื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์โดยการทดลองจริง ปฏิบัติจริง ได้สังเกตและสัมผัสกันของจริงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงจากการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่ยั่งยืน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 ก, หน้า 47) ได้เสนอแนะการใช้ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ในการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. ใช้สอนวิทยาศาสตร์ให้นักเรียนใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง

2. ใช้สอนวิชาอื่น ๆ เหมือนห้องเรียนปกติ

3. ให้เป็นห้องดูแถบบันทึกภาพ สไลด์ ประกอบบทเรียนต่าง ๆ

4. ใช้เป็นห้องเสนอผลงานทางวิทยาศาสตร์และวิชาอื่น ๆ

5. ใช้เป็นห้องจัดนิทรรศการผลงานนักเรียนวิทยาศาสตร์และวิชาอื่น ๆ

6. ใช้เป็นห้องศึกษาค้นคว้านอกเวลาเรียน

7. ใช้เป็นห้องศึกษาค้นคว้าความรู้ใหม่ ๆ ทางวิทยาศาสตร์ เช่น ทำโครงงาน

วิทยาศาสตร์ เป็นต้น

8. ใช้เป็นห้องกิจกรรมวิทยาศาสตร์นอกเวลาเรียน ค้นคว้าหาความรู้ใหม่ด้วยตนเอง

ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์มีความจำเป็นต้องใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ทั้งในระดับประถมศึกษาในกลุ่มส่งเสริมประสบการณ์ชีวิต และในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นทุกระดับชั้น

การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะเป็นเครื่องมือที่จะบอกให้รู้ว่าการเรียนการสอนได้ผลหรือไม่ นักเรียนได้เรียนรู้หรือเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างไรบ้าง จะต้องปรับปรุงแก้ไขนักเรียนแต่ละคนอย่างไร จึงจะบรรลุจุดมุ่งหมายในการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องมีความรู้ ความสามารถในการวัดและประเมินผลเป็นอย่างดี วิโรจน์ มังคละมณี (2539, หน้า 169) ได้กล่าวว่า ครูผู้สอนควรมีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลในเรื่องดังต่อไปนี้ คือ

1. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบประเมินผลการเรียนรู้ของหลักสูตร
2. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการประเมินผลแบบต่าง ๆ
3. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีสร้างและการใช้เครื่องมือประเมินผลแบบต่าง ๆ
4. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการแปลความหมายของข้อมูลที่ได้จากการวัดและประเมินผลเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนการสอน และการตัดสินผลการเรียน

การวัดและประเมินผลแนวใหม่ จะต้องมีความสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ ให้สร้างความรู้ได้เอง โดยการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ แล้วสร้างเป็นความรู้ใหม่ได้ สามารถนำความรู้ ความสามารถไปแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันอย่างมีขั้นตอนเป็นกระบวนการ ซึ่งการวัดและประเมินผลจะสะท้อนให้เห็นถึงการใช้กระบวนการคิด การใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา ไม่ใช่แปลความหมายได้เพียงแต่ระดับความรู้ ความจำในเนื้อหาเท่านั้น

ดังนั้น ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องมีการประเมินจากสภาพที่เป็นจริงของผู้เรียน สมศักดิ์ ภูวิภาดาบรรณ (2540, หน้า 3) ได้ให้ความหมายของการประเมินจากสภาพจริงว่า การประเมินจากสภาพจริง (Authentic Assessment) เป็นวิธีการประเมินที่ออกแบบมา เพื่อสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมและทักษะที่จำเป็นของผู้เรียนในสถานการณ์ที่เป็นจริงแห่งโลกปัจจุบัน เป็นการประเมินที่เน้นงานที่ผู้เรียนแสดงออกในภาคปฏิบัติ (Performance) เน้นกระบวนการ (Process) ผลผลิต (Products) และแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) และการที่จะทำให้ผู้เรียนบรรลุถึงความต้องการของแต่ละบุคคลได้นั้น กรมวิชาการ (2539) ได้กล่าวไว้ว่า วิธีการประเมินตามสภาพจริงจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียน และมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของตนเองด้วย วิธีการประเมินนี้จะช่วยพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่อง กระบวนการที่ใช้ในการประเมินตามสภาพจริง อาจใช้การสังเกต การบันทึกและรวบรวมข้อมูลจากผลงาน และวิธีการที่ผู้เรียนทำ

นอกจากนี้ ชาคิต ชมชื่น (2540, หน้า 8) ได้ให้ความหมายของการประเมินจากสภาพจริงว่าเป็นกระบวนการสังเกต การบันทึกและการรวบรวมข้อมูลจากการทำงาน

การปฏิบัติงานปฏิบัติกิจกรรม และผลงานที่นักเรียนทำในสภาพของการแสดงออกจริงในเนื้อหาวิชาที่เรียน ยุทธวิธีการประเมินมักจะมีการบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนกับแผนการประเมิน ครูจะประเมินได้โดยเน้นการประเมิน 4 ด้าน คือ การแสดงออก (Performance) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Products) และแฟ้มสะสมงาน (Portfolio)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การประเมินตามสภาพจริง เป็นการประเมินที่ไม่เน้นการประเมินเพียงแต่ทักษะพื้นฐานการเรียนรู้เท่านั้น แต่จะเน้นการประเมินทักษะทางการคิดที่ซับซ้อน ความสามารถในการแก้ปัญหา กระบวนการทำงาน หรือแม้แต่ผลจากการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นจากการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นการประเมินที่สอดคล้องกับความเป็นจริงและสามารถบ่งชี้ความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียนได้ กระทรวงศึกษาธิการ (2539 ก, หน้า 73) ได้กล่าวถึงลักษณะของการประเมินตามสภาพจริงว่า ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

1. เสริมสร้างพัฒนาการและการเรียนรู้ของผู้เรียน
2. เน้นให้เห็นพัฒนาการอย่างเด่นชัดของผู้เรียน
3. ให้ความสำคัญกับจุดเด่นของผู้เรียน
4. ตอบสนองหลักสูตรที่เน้นสภาพความเป็นจริง
5. มีพื้นฐานของสถานการณ์ที่เป็นสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน
6. มีพื้นฐานบนการแสดงออกจริง
7. สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอน
8. มีการวิจัยและพัฒนาให้สอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียน
9. เน้นการเรียนรู้ที่มีจุดหมาย
10. ตอบสนองได้กับทุกบริบท ทุกเนื้อหา และทุกกิจกรรมการเรียนการสอน
11. ตอบสนองการเรียนรู้ ส่งเสริมให้นักเรียนแสดงความสามารถได้อย่างเต็มที่
12. เกิดความร่วมมือระหว่างผู้ปกครอง ครูและนักเรียน

การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน

การประเมินจากแฟ้มสะสมงานเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินจากสภาพจริง (Authentic Assessment) และได้กลายเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพสำหรับการจัดและประเมินผลทางการศึกษา เนื่องจากหลักการสำคัญของการวัดผลคือ กระบวนการในการรวบรวมเหตุการณ์ ข้อมูลที่นักเรียนสามารถทำได้ และการประเมินผลคือ กระบวนการแปลความหมายของเหตุการณ์หรือข้อมูลและตัดสินจากข้อมูลพื้นฐานเหล่านั้น ซึ่งจะบรรยายถึงงานที่นักเรียนแสดงออกหรือผลิตความรู้ในสภาพจริงของการเรียนการสอน มากกว่าที่จะให้นักเรียนจัดแสดงหรือทดสอบด้วย

ข้อสอบมาตรฐาน ซึ่งใช้เวลาในการตอบสั้น ๆ ซึ่งไม่สามารถแสดงสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้หรือความสามารถที่แท้จริงของนักเรียนได้ดีเท่าที่ควรจะเป็น กรมวิชาการ (2539 ข, หน้า 3)

กรมวิชาการ (2539 ข, หน้า 5-6) ได้ให้ความหมายของแฟ้มสะสมงานของนักเรียนไว้ว่า แฟ้มสะสมผลงานของนักเรียนคือ การสะสมงานอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงถึงผลงาน ความก้าวหน้า และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนในส่วนหนึ่งหรือหลายส่วนของการเรียนรู้ในวิชา การรวบรวมงานต้องครอบคลุมถึงการที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการเลือกเนื้อหา เกณฑ์การคัดเลือก และเกณฑ์การตัดสินให้ระดับคะแนน รวมทั้งเป็นหลักฐานที่สะท้อนการประเมินตนเองของนักเรียนด้วย

แฟ้มสะสมผลงานของนักเรียนจึงเป็นเครื่องมือประเมินที่บอกความสามารถที่แท้จริงและกระตุ้นชักนำให้ผู้เรียนประเมินผลการทำงาน และค้นพบความก้าวหน้าของตนเอง เป็นการประเมินผลที่เน้นข้อมูลเชิงบวกที่นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านการสร้างผลงาน และช่วยเหลือในสิ่งที่นักเรียนขาดและบกพร่อง พัฒนาผู้เรียนไปสู่เกณฑ์มาตรฐาน และเพิ่มพูนให้สูงสุดเต็มตามศักยภาพ เครื่องมือนี้นับว่าเป็นวิธีการประเมินสภาพจริงในธรรมชาติการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นผู้ค้นพบสร้างงาน และเป็นผู้สร้างความรู้เพื่อสนองความสามารถทางสติปัญญาที่หลากหลาย เน้นการประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนแต่ละคนมากกว่าจะเปรียบเทียบความสามารถของนักเรียนเป็นกลุ่ม เป็นเครื่องมือที่ใช้ได้ทั้งในการประเมินย่อย(Formative) และประเมินผลรวม (Summative) เพื่อพัฒนาผู้เรียนและสามารถนำไปใช้ประกอบการให้ระดับคะแนนเพื่อตัดสินผลการเรียนได้

ดังนั้นการประเมินจากแฟ้มสะสมงาน ก็คือ การประเมินความสำเร็จของนักเรียนจากผลงานที่เป็นชิ้นงานที่ดีที่สุด หรืองานที่แสดงความก้าวหน้าที่นักเรียนเก็บสะสมในแฟ้ม/สมุด/ กล่องหรือกระเป๋าแล้วแต่ลักษณะงาน ซึ่งอาจมีหนึ่งชิ้นหรือมากกว่าที่เพียงพอที่จะแสดงถึงความสามารถ ความก้าวหน้า และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนในเรื่องที่มอบหมายหรือจุดประสงค์ในเรื่องนั้น ๆ หรือวิชาชั้น ๆ

สมศักดิ์ ภู่วิภาดาวรรณ (2540, หน้า 4) กล่าวว่า การประเมินโดยแฟ้มสะสมงานเป็นวิธีการประเมินการเรียนการสอนแบบหนึ่ง โดยเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินอย่างเต็มที่ ผู้เรียนจะต้องยึดกระบวนการ 2 ขั้นตอน คือ

1. ผู้เรียนแต่ละคนรวบรวมผลงาน บันทึก และประเมิน แล้วเก็บไว้ในแฟ้มสะสมผลงาน
2. ผู้เรียนแต่ละคนจัดและคัดเลือกผลงานจากแฟ้มรวมผลงาน เพื่อจัดทำแฟ้มสะสมงาน (Portfolio)

สอดคล้องกับ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2539, หน้า 9) ที่ได้แบ่งลักษณะของแฟ้มสะสมผลงานไว้ 2 ระดับ คือ

1. แฟ้มผลงานระหว่างดำเนินการ (Working Portfolio) เป็นแฟ้มที่อยู่ในระหว่างการสะสม รวบรวมชิ้นงานที่นักเรียนสร้างขึ้นจากการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับชีวิตจริง (Authentic Learning)
2. แฟ้มผลงานที่สมบูรณ์ (Final Portfolio) ซึ่งเป็นแฟ้มที่นักเรียนคัดเลือกงานเพื่อวัตถุประสงค์หลายประการ เช่น เลื่องงานชิ้นเอง งานแสดงความก้าวหน้า งานที่ตอบสนองจุดประสงค์การเรียนรู้ รวมทั้งสะท้อนความคิดเห็น ประเมินตนเอง ปรับปรุง ชิ้นงานให้ดีที่สุด รวมทั้งการเก็บรวบรวม บันทึก และแบบสังเกตต่าง ๆ ของผู้เรียนด้วย

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง โดยการใช้แฟ้มสะสมงาน เป็นวิธีการประเมินที่สอดคล้องกับสภาพการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับชีวิตจริงของผู้เรียน และช่วยส่งเสริมคุณภาพทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียน ช่วยสนับสนุนให้เกิดความมุ่งมั่นและตระหนักถึงคุณค่าของตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะแสดงออกได้ตามความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน

การนิเทศการเรียนการสอน

การปฏิรูปการศึกษา มีเป้าหมายสูงสุดคือ การพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้เต็มศักยภาพ โดยมีจุดเน้นให้ผู้เรียนมีความสามารถทางความคิด สามารถแสวงหาความรู้ได้ตนเองรู้จักศึกษา วิเคราะห์ ค้นหาสาเหตุและแนวทางแก้ปัญหาได้ทันโลก ทันเหตุการณ์ มองกว้าง คิดไกล ใฝ่รู้ อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติ มีคุณธรรม จริยธรรม ในการที่จะดำเนินการดังกล่าว ให้ได้ผล จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาที่เป็นเงื่อนไขปัญหา ทั้งในด้านปัจจัย และกระบวนการทำงาน ในด้านปัจจัยนั้นอาจเป็นอาคารสถานที่ วัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ต่าง ๆ และงบประมาณ สำหรับในด้านกระบวนการนั้น กระบวนการที่สำคัญคือ กระบวนการบริหาร กระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการนิเทศ

ในด้านกระบวนการนิเทศนั้น มีรูปแบบ และเทคนิควิธีอยู่อย่างมากมาย ซึ่งบุคลากรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาจเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสม แต่ในแนวทางปฏิรูปการศึกษามุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่โรงเรียนเป็นลำดับแรก การจะเกิดการเปลี่ยนแปลงที่โรงเรียนได้ องค์ประกอบที่สำคัญคือ ครูผู้สอนต้องเปลี่ยนแปลงโดยเปลี่ยนแปลงทั้งแนวคิด และการจัดกระบวนการเรียนการสอน โดยเปลี่ยนพฤติกรรมในการบอกความรู้ให้นักเรียน มาเป็นการจัดการเรียนการสอนให้คิด รู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ครูต้องตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของตนเอง และพัฒนา

ตนเองให้ดีขึ้นเสมอ ดังนั้นตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา การนิเทศภายในโรงเรียนจึงมุ่งเน้นไปที่การนิเทศเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในโรงเรียนและผู้ที่ดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ ผู้บริหารโรงเรียนนั่นเอง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539 ข, หน้า 1)

กระทรวงศึกษาธิการ (2539 ก, หน้า 4) ได้ให้ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียนหมายถึง กระบวนการที่เกิดจากความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมของทั้งผู้บริหาร ครู และบุคลากรในโรงเรียน เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาตน เพื่อพัฒนางาน โดยการเรียนรู้ได้จากการลงมือปฏิบัติในภาวะปกติของตนเอง ประเมินตนเอง ปรับปรุงและพัฒนาให้ผลงานมีคุณภาพสูงขึ้นอยู่เสมอด้วยตนเอง

การนิเทศภายในมีลักษณะที่สำคัญ คือ

1. เป็นกระบวนการการทำงานร่วมกันของครูและผู้บริหาร ซึ่งจะต้องดำเนินงานเป็นขั้นเป็นตอน
2. เป็นการทำงานร่วมกัน คือ ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมประเมิน และร่วมรับผลการทำงา นั้น
3. มีเป้าหมายของการทำงาน คือ ปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนหรืองานอื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อจัดการเรียนการสอนของครู
4. ผลของการนิเทศทำให้ครูปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนไปในทางที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาผู้เรียนได้ดีขึ้น

การนิเทศภายในจะประสบผลสำเร็จได้นั้น ครูจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การสอน มีการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้ตามเป้าหมาย สภาพที่แสดงถึงความสำเร็จของการนิเทศประกอบด้วย

1. บุคลากรทุกคนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ
2. เกิดการร่วมมือ/การมีส่วนร่วมในการพัฒนาของบุคลากรทุกคนในโรงเรียน
3. ผลงานของโรงเรียน เกิดจากการลงมือทำเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล
4. ครูมีพฤติกรรมสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้รอบด้านของผู้เรียน (Best Practices)
5. บุคลากรทุกคนรู้สึกประสบผลสำเร็จเป็นระยะ ๆ อยู่เสมอ และร่วมกันชื่นชมผลสำเร็จของงาน

หลักการนิเทศภายในโรงเรียน

หลักการนิเทศภายในโรงเรียนสามารถปรับปรุงจากหลักการนิเทศจากการศึกษาโดยทั่วไปให้สอดคล้องกับกระบวนการดำเนินงานของโรงเรียน ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 ข, หน้า 13) ได้สรุปหลักของการนิเทศภายในโรงเรียน ได้ดังนี้

1. เป็นงานพัฒนาวิชาชีพ มุ่งพัฒนาครูทุกคนให้สามารถคิดได้เอง ตัดสินใจเอง ลงมือทำเอง และพัฒนาให้ดีขึ้นได้ด้วยตนเองอยู่เสมอ โดยมีการตั้งจุดมุ่งหมายที่แน่นอน และกำหนดวิธีแก้ปัญหาอย่างมีเหตุมีผล โดยข้อตกลงระหว่างผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ

2. เป็นการสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานของบุคลากร กิจกรรมการนิเทศ จึงเป็นกิจกรรมในลักษณะกระตุ้น ยั่วยุให้ลงมือปฏิบัติ มีความรู้สึกว่าได้พบวิธีที่ดีกว่าในการทำงานและรู้สึกประสบผลสำเร็จในงาน

3. เป็นเรื่องที่ตรงกับความต้องการของผู้รับการนิเทศ และสอดคล้องกับความสามารถที่จะพัฒนาศักยภาพของตนให้ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่

4. เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติตามกิจกรรมการนิเทศด้วยตนเอง รับรู้ผลการปฏิบัติด้วยการประเมินตนเอง ปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้นอยู่เสมอด้วยตนเอง ในภาวะงานปกติของผู้รับการนิเทศ

และในการนิเทศภายในมีขอบข่ายที่ครอบคลุมภาระงานของครู ซึ่งสามารถกำหนดเป็นขอบข่ายงานของการนิเทศภายใน ได้ดังนี้

1. งานนิเทศเกี่ยวกับตัวครู ได้แก่ การปฐมนิเทศครูใหม่ ช่วยครูตามที่ขอร้องมา เปิดโอกาสให้ครูได้พบอยู่เสมอ

2. งานนิเทศเกี่ยวกับหลักสูตร ได้แก่ การส่งเสริมให้ศึกษาหลักสูตร การวางแผนการสอนร่วมกัน ส่งเสริมให้ครูใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตร

3. งานนิเทศเกี่ยวกับอุปกรณ์การสอน ได้แก่ การส่งเสริมการใช้วัสดุ อุปกรณ์ ที่ทันสมัย ส่งเสริมการใช้และการผลิตอุปกรณ์การสอน ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน

4. งานนิเทศเกี่ยวกับการปรับปรุงวิชาชีพครู ได้แก่ ส่งเสริมให้ครูช่วยเหลือกันในการพัฒนาการสอน ส่งเสริมให้ครูเข้าอบรม สัมมนา ส่งเสริมให้ครูมีความรู้ทันสมัยเสมอ

5. งานนิเทศเกี่ยวกับการทำงานร่วมกัน ได้แก่ การส่งเสริมให้ครูวางแผนการเรียนการสอนร่วมกัน ร่วมปรึกษากับครูเกี่ยวกับการปรับปรุงการเรียนการสอน

การนิเทศภายในโรงเรียน เป็นการดำเนินงานที่ต้องมีการประสานงานกันระหว่างบุคคลทั้ง 3 ฝ่าย คือ ผู้บริหาร ผู้ให้การนิเทศ และผู้รับการนิเทศ บุคคลทั้ง 3 ฝ่ายจะต้องยอมรับบทบาทซึ่งกันและกัน ซึ่งกระบวนการนิเทศควรมีขั้นตอนดังนี้ คือ

1. การวิเคราะห์ความสามารถของครู
2. กำหนดรายการพัฒนาความสามารถของครู
3. วางแผนปฏิบัติการพัฒนาครู
4. ประเมินความก้าวหน้าในการพัฒนาครู

การปฏิบัติงานนิเทศภายในโรงเรียน ตามขอบข่ายและกระบวนการนิเทศภายใน โรงเรียนมีกิจกรรมที่สามารถดำเนินการได้หลากหลาย ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 ข) ได้กำหนดลักษณะกิจกรรมที่ผู้บริหารโรงเรียนสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ดังนี้

1. การระดมสมอง (Brainstorming)
2. การสาธิต (Demonstration)
3. การทดลองปฏิบัติการ (Laboratory)
4. การทดลองปฏิบัติจริง (Directed Practice)
5. การจัดนิทรรศการ (Exhibition)
6. การศึกษาดูงาน (Field Trip)
7. การเยี่ยมชั้นเรียน (Enter - Visitation) หรือ การสังเกต (Observation)
8. การนิเทศแบบเพื่อน
9. การนิเทศแบบคลินิก

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การนิเทศการเรียนการสอนหรือการนิเทศภายในโรงเรียน แม้ว่าจะไม่ใช่งานที่สำคัญที่สุดของโรงเรียน แต่งานนิเทศภายในก็เป็นงานที่ส่งผลต่อการทำงานอื่น ๆ ในโรงเรียนในทุกด้าน โดยเฉพาะในด้านกระบวนการพัฒนาการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายคือ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้ได้รับการพัฒนาให้ถึงขีดสุดของศักยภาพที่มีอยู่

การประเมินหลักสูตร

ความหมายของการประเมินหลักสูตร

มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตรไว้หลายแนวทาง ดังต่อไปนี้

กรมวิชาการ (2535) กล่าวว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการตรวจสอบรายการทำงานทั้งในช่วงขณะกำลังทำ และในเวลาทำงานเสร็จสิ้นลงแล้ว เพื่อหาข้อสรุปว่า งานที่ทำนั้นได้รับความสำเร็จตามความคาดหวังหรือไม่ มีปัญหาหรืออุปสรรคใดเกิดขึ้นอันเป็นผลให้งานไม่สำเร็จตามคาดหวัง และจะมีแนวทางแก้ไขอย่างไร เพื่อให้การทำงานเกิดความสำเร็จตามความคาดหวังหรือใกล้ความคาดหวังมากที่สุด

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525) ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตรไว้ว่า เป็นการพิจารณาคุณค่าของหลักสูตร โดยใช้ผลจากการวัดในแง่มุมต่าง ๆ แล้วนำมาพิจารณาร่วมกันเพื่อสรุปถึงคุณค่าของหลักสูตรเมื่อเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดว่าได้ผลตามจุดประสงค์หรือไม่ มีส่วนใดที่ต้องปรับปรุงแก้ไข

สุมิตร คุณานุกร (2523) ได้กล่าวไว้ว่า การประเมินหลักสูตรเป็นการติดตามหาคำตอบว่า หลักสูตรที่นำออกใช้เหมาะสมหรือไม่ และเกิดสัมฤทธิ์ผลตามที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

ทิตนา แคมมณี (2525) ได้ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตร หมายถึง การรวบรวมข้อมูล และการทำข้อมูลเพื่อการตัดสินใจในเรื่องโปรแกรมหลักสูตรการศึกษา

สำเริง บุญเรืองรัตน์ (2527, หน้า 98) ได้กล่าวว่า การประเมินหลักสูตรเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลและนำเสนอข้อมูล เพื่อการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือคัดเลือกวิธีการใหม่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา

จากความหมายของการประเมินหลักสูตร พอจะสรุปได้ว่า การประเมินหลักสูตรนั้นเป็นการเปรียบเทียบสภาพที่เป็นจริงที่เกิดขึ้นหรือผลผลิตทางการศึกษากับความคาดหวัง หรือความต้องการของการจัดการศึกษานั้นเอง อย่างไรก็ตามในการประเมินหลักสูตรนั้น สามารถกระทำได้หลายระดับ และหลายลักษณะ อาจจะประเมินเพียงบางส่วน หลายส่วน หรือประเมินทั้งหมดก็ได้ขึ้นอยู่กับว่าในการประเมินครั้งนั้นต้องการทราบส่วนใดที่กำหนดสาระสำคัญและตัวบ่งชี้ถึงสาระสำคัญนั้นให้ชัดเจนก่อนที่จะทำการประเมิน

จุดมุ่งหมายในการประเมินหลักสูตร

นักวิชาการทางการศึกษาได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรไว้ดังนี้
สันต์ ธรรมบำรุง (2527) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรไว้ดังนี้

1. เพื่อหาคุณค่าของหลักสูตรนั้น โดยดูว่าหลักสูตรที่จัดทำขึ้นนั้นสามารถสนองวัตถุประสงค์ที่หลักสูตรนั้นต้องการหรือไม่
2. เพื่ออธิบายและดูว่า ลักษณะส่วนประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรในแง่หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลว่าสอดคล้องกันหรือไม่
3. เพื่อตัดสินว่า การบริหารงานด้านวิชาการและการบริหารงานด้านหลักสูตรเป็นไปในทางที่ถูกต้องหรือไม่
4. เพื่อตัดสินว่า หลักสูตรมีคุณภาพดีหรือไม่ เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมกับการนำไปใช้ มีข้อบกพร่องที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขอะไรบ้าง
5. เพื่อติดตามผลผลิตจากหลักสูตร คือ ผู้เรียน ว่ามีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหลังจากผ่านกระบวนการทางการศึกษามาแล้วตามหลักสูตร เป็นไปตามความมุ่งหวังหรือไม่

นิสาร์ตย์ ศิลปะเดช (2536) และอำนาจ จันทรแป้น (2533) ได้ประมวลเหตุผลและความจำเป็นในการประเมินหลักสูตรไว้ดังนี้

1. เพื่อพิจารณาตัดสินคุณค่า หรือคุณภาพของหลักสูตรที่ได้รับการออกแบบหรือพัฒนาขึ้น โดยพิจารณาว่าหลักสูตรสามารถทำให้หลักการและจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้บรรลุผลสำเร็จได้หรือไม่

2. เพื่อค้นหาข้อบกพร่องของหลักสูตร ทั้งในด้านตัวเอกสารหลักสูตรที่กำหนดหลักการและจุดมุ่งหมายและโครงสร้างของเนื้อหาสาระ ตลอดจนส่วนที่เป็นกระบวนการของการนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งครอบคลุมการบริหารและบริการหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล

3. เพื่อพิจารณาระบบของการบริหารหลักสูตรว่า เป็นไปในแนวทางที่เหมาะสมหรือเอื้ออำนวยต่อการให้บรรลุจุดประสงค์หรือไม่ เพียงใด

4. เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ซึ่งหมายถึง ผลลัพธ์ของหลักสูตรที่เกิดขึ้นกับนักเรียนว่าเป็นไปตามเป้าหมายของหลักสูตรหรือไม่มากนักน้อยเพียงใด

ดังนั้นการประเมินหลักสูตรจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาหลักสูตร เพราะการประเมินหลักสูตรจะแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของหลักสูตร และการประเมินหลักสูตรยังให้ประโยชน์อีกหลายประการ สุมิตร คุณานุกร (2518, หน้า 201-202) ได้เสนอแนะไว้ดังนี้

1. ช่วยให้ความมุ่งหมายของหลักสูตร และจุดมุ่งหมายในการสอนกระจ่างขึ้น เพราะถ้าคลุมเครือก็วัดไม่ได้ ต้องตีความหมายให้กระจ่างเสียก่อนจึงจะประเมินได้

2. ช่วยส่งเสริมการสอนในโรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น ข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลจะมีลักษณะเป็นผลสะท้อนไปสู่การปรับปรุงหลักสูตรและการสอน

3. ส่งเสริมการเรียนของนักเรียน เมื่อความมุ่งหมายกระจ่างแจ้ง นักเรียนก็สามารถเรียนรู้ได้อย่างชัดว่าตนเองจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด เป็นการให้แรงจูงใจแก่นักเรียนอีกทางหนึ่ง

4. ช่วยในการแนะแนวของครู ข้อมูลต่าง ๆ ที่ครูรวบรวมได้เกี่ยวกับตัวเอง นักเรียน จะเป็นประโยชน์ต่อการแนะแนวไปในตัวด้วย

5. ช่วยในด้านสื่อสารระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครอง เกี่ยวกับการเรียนของนักเรียน ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ของโรงเรียนและชุมชนไปในตัวด้วย

แนวคิดและรูปแบบการประเมินหลักสูตร

รูปแบบในการประเมินหลักสูตรมีอยู่ด้วยกันหลายแบบหลายวิธีแตกต่างกันไป การที่จะเลือกรูปแบบใดในการประเมินก็ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ในการประเมินและสิ่งที่จะประเมิน เพื่อให้

ได้คำตอบที่ต้องการ หรือจะใช้หลายรูปแบบเพื่อให้ครอบคลุมทุกวัตถุประสงค์ของการประเมินก็ได้ สตีดแมน (Steadman, 1976 อ้างใน ปิยะดา พูลทจักร, 2537) ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับเรื่อง การเลือกรูปแบบในการประเมินว่า รูปแบบจำนวนมากภายในอดีตมักไม่เหมาะที่จะนำมาใช้กับ เนื้อหาและเหตุการณ์ที่ต่างจากเวลาที่รูปแบบเหล่านั้นได้รับการพัฒนาขึ้นมา ฉะนั้นกลยุทธ์ที่ผู้ ประเมินจะทำได้คือ การศึกษารูปแบบต่าง ๆ เพื่อช่วยในการพิจารณาตัดสินและสร้างรูปแบบที่ เหมาะสมกับเนื้อหาและสถานการณ์ที่ต้องการ และเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางการศึกษาด้วย การเลือกวิธีการประเมินมีอิทธิพลต่อผลของการประเมินมาก ถ้าใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่งในการ ประเมินแล้ว ข้อมูลที่มีคุณค่าบางส่วนอาจจะหายไป ดังนั้นการใช้รูปแบบหลายรูปแบบ (Multi Model) จะทำให้มีความเหมาะสมกับสิ่งที่ประเมิน และวัตถุประสงค์ของการประเมิน ดังที่ เลวี (Lewy Arich, 1977 อ้างใน สุชาดา บุญฤทธิ์, 2537) ได้สรุปรูปแบบของการประเมินหลักสูตร ไว้ 3 ลักษณะด้วยกันคือ

1. การประเมินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร เป็นการประเมินที่มุ่งเน้นการศึกษาสัมฤทธิ์ผล ที่ได้จากการใช้หลักสูตร รูปแบบที่นิยมนำไปประยุกต์ใช้กันมากคือ รูปแบบการประเมิน หลักสูตร ของ ไทเลอร์ (Ralph W. Tyler)
2. การประเมินคุณค่าของหลักสูตร เป็นการประเมินเพื่อดูว่าหลักสูตรสามารถนำไปใช้ ได้ดีเพียงใดและได้รับผลตอบแทนคุ้มค่าหรือไม่ การประเมินหลักสูตรตามแนวนี้จะเป็นการ ประเมินระหว่างการใช้หลักสูตร (Formative Evaluation) และประเมินผลหลังจากใช้หลักสูตร เรียบร้อยแล้ว (Summative Evaluation) รูปแบบการประเมินหลักสูตรในแนวนี้ได้แก่ รูปแบบ ของ สเตค (Robert E. Stake) และรูปแบบของ โพรวัส (M. Provus)
3. การประเมินในลักษณะของการตัดสิน การประเมินหลักสูตรรูปแบบนี้将有ความเชื่อ พื้นฐานว่า หลักสูตรที่ดีควรส่งผลกระทบต่อการทำงานในอนาคต ดังนั้นการประเมินหลักสูตร ในรูปแบบนี้จะเน้นการทำงานอย่างมีระบบเกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และ การเสนอผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ๆ รูปแบบของการประเมินในลักษณะตัดสิน ได้แก่ รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ ฟาย เดลตา แคปปา (Phi Delta Kappa) และรูปแบบของ โกว (Dorris T. Gow)

จากรูปแบบของการประเมินหลักสูตรดังกล่าว ผู้วิจัยได้เลือกแนวคิดและรูปแบบการ ประเมินที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัย โดยยึดแนวคิดและรูปแบบของการประเมินหลักสูตร ดังนี้

แนวคิดและรูปแบบการประเมินของสแตค

แนวคิดและรูปแบบการประเมินหลักสูตรของ สแตค (Robert E. Stake, 1975, pp.106-107) เป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลตามวัตถุประสงค์น้อยมาก แต่สแตคให้ความสนใจที่จะให้รายละเอียดของหลักสูตรแก่ครูและผู้บริหารมากกว่า จึงได้เสนอแนะแนวทางการประเมินเป็น 2 แบบ คือ การประเมินที่ไม่เป็นแบบแผน และการประเมินที่เป็นแบบแผน ซึ่งการประเมินแบบแรกนั้นเป็นการประเมินที่มีได้ระบุเป้าหมายไว้อย่างชัดเจน การรวบรวมข้อมูลเป็นไปตามเหตุการณ์ที่สะดวกใช้เกณฑ์ตัดสินตามความเข้าใจ และการพิจารณาตัดสินข้อมูลเป็นไปตามอัธยาศัย ส่วนการประเมินแบบหลังเป็นการประเมินที่มีโครงสร้างแน่นอน มักใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลที่มีแบบแผน เช่น การใช้แบบสอบถาม การตรวจเยี่ยมที่มีแบบแผน การเปรียบเทียบผลการดำเนินงานที่มีการควบคุม และการทดสอบนักเรียนเป็นไปอย่างมีมาตรฐาน อย่างไรก็ตาม สแตค ได้เน้นการประเมินทั้งสองแบบว่ามีความจำเป็นต่อการประเมินและได้เสนอแนะให้ทำการประเมินองค์ประกอบ 3 ประการ ต่อไปนี้

1. การประเมินสิ่งที่มีอยู่ก่อน (Antecedent) คือ การประเมินสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ก่อน การดำเนินการใช้หลักสูตร ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้อาจจะเกี่ยวข้องกับผลผลิตของหลักสูตร เช่น ลักษณะของผู้เรียน ลักษณะของผู้สอน ลักษณะเนื้อหา วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ การจัดระบบบริหาร เป็นต้น
2. การประเมินกระบวนการ (Transaction) คือ การประเมินความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันระหว่าง ผู้เรียนกับผู้สอน ผู้เรียนกับผู้เรียน ผู้ปกครองกับผู้ให้คำปรึกษา รวมทั้งระบบการให้การศึกษา
3. การประเมินผลผลิต (Outcome) ได้แก่ การประเมินความสามารถด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติ ความคาดหวังของผู้เรียนที่เป็นผลจากประสบการณ์ทางการศึกษา ผลผลิตของหลักสูตรอาจรวมถึงผลกระทบต่อการสอนของครู ต่อผู้บริหาร ต่อผู้ให้คำปรึกษา และอื่น ๆ

ในการประเมินองค์ประกอบทั้งสาม สแตค ได้เสนอแนวทางในการรวบรวมข้อมูล 2 ลักษณะ คือ ข้อมูลที่เป็นการบรรยาย และข้อมูลที่เป็นการพิจารณาตัดสินข้อมูลที่เป็นการบรรยายนั้น เป็นข้อมูลที่ใช้บรรยายสภาพของแต่ละองค์ประกอบ โดยการบรรยายเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นสภาพตามที่คาดหวังว่าควรเป็น และส่วนที่เป็นสภาพที่เป็นจริงขณะนั้น การบรรยายในแต่ละส่วนจะทำให้ทราบว่า แต่ละองค์ประกอบมีสภาพเป็นอย่างไร และองค์ประกอบต่าง ๆ มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันหรือไม่ เพียงใด และในขณะเดียวกันจะบรรยายให้เห็นว่า แต่ละองค์ประกอบมีความสอดคล้องกันระหว่างสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังหรือไม่ เพียงใด ด้วย สำหรับข้อมูลในส่วนที่เป็นการพิจารณาตัดสินนั้น เป็นข้อมูลที่น่าเอาสภาพที่เป็นจริงของแต่ละ

ละองค์ประกอบไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐานขององค์ประกอบนั้น ๆ การเปรียบเทียบที่ใช้เกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดคุณภาพ หรือความเป็นเลิศไว้อย่างแน่นอนว่าเป็นอย่างไร และเพียงใด หรือเป็นการเปรียบเทียบกับมาตรฐานสัมพัทธ์คือ การใช้หลักสูตรอื่นที่คล้ายกันมาเป็นเกณฑ์สำหรับเปรียบเทียบว่าหลักสูตรใดดีกว่า ดังนั้นในทางตัดสินพิจารณาจึงอาจใช้เกณฑ์เปรียบเทียบแบบใดแบบหนึ่ง หรือทั้งสองแบบร่วมกันก็ได้

แนวคิดและรูปแบบการประเมินของสตัฟเฟิลบีม

รูปแบบการประเมินของสตัฟเฟิลบีม หรือที่เรียกว่า โมเดลชิป (CIPP Model) เป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูล ที่มีประโยชน์เพื่อที่จะนำมาใช้ในการตัดสินใจหาทางเลือก เป็นรูปแบบการประเมินที่นิยมใช้อย่างแพร่หลายในการอธิบายภาพรวมของระบบ ซึ่ง อำนาจ จันทรแป้น (2533, หน้า 58) ได้เสนอรูปแบบของโมเดลชิป ไว้ดังนี้

1. การประเมินสภาพแวดล้อม (Context) เป็นการประเมินเพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและแหล่งทรัพยากรด้านต่าง ๆ เป็นการตรวจสอบความพร้อมสำหรับการเริ่มโครงการด้านบุคลากร ทรัพยากร ตลอดจนเป็นการประเมินความรู้ความเข้าใจ และเจตคติของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร
2. การประเมินตัวป้อนหรือปัจจัย (Inputs) เป็นการประเมินปัจจัยต่าง ๆ ที่จะป้อนองค์ประกอบช่วยให้โครงการบรรลุวัตถุประสงค์ องค์ประกอบเหล่านั้นได้แก่ โครงสร้าง และ องค์ประกอบของหลักสูตร การบริหารและการจัดการหลักสูตร แหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ ความพร้อมของโรงเรียน ครู อุปกรณ์ และงบประมาณ
3. การประเมินกระบวนการ (Process) เป็นการประเมินกระบวนการใช้หลักสูตรอันได้แก่ การปฏิบัติงานของบุคลากร และองค์ประกอบที่มีส่วนในการปฏิบัติงาน เช่น การปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้ในโครงการ โดยยึดวัตถุประสงค์ของโครงการ รวมทั้งการจัดกิจกรรมการใช้แหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ ตลอดจนการสนับสนุนและการอำนวยความสะดวกของผู้มีส่วนร่วม
4. การประเมินผลผลิต (Products) เป็นการประเมินผลที่เกิดจากการใช้หลักสูตร ว่าผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางใด ตามความคาดหวังที่กำหนดไว้ในหลักสูตรหรือไม่

จากแนวคิดและรูปแบบการประเมินดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสมในการนำไปใช้ประเมินหลักสูตรในแต่ละสถานการณ์ที่แตกต่างกัน ดังนั้นเพื่อให้การใช้รูปแบบและวิธีการประเมินให้เกิดความเหมาะสม และสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้

นำเอารูปแบบและวิธีการประเมินหลักสูตรดังกล่าวแล้วมาผสมผสานสำหรับใช้เป็นแนวทางในการประเมินการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน เพื่อที่จะให้ได้ข้อมูลได้ตรงตามสภาพความเป็นจริงและสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการวิจัย และผลการวิจัยสามารถที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริงต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียน ซึ่งมีผู้สนใจทำการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

ประพันธ์ ศรีสว่าง และคณะ (2540) ได้ศึกษาการปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพะเยา โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหาร ครู-อาจารย์ และผู้ปกครองนักเรียนพบว่า ในการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน วิธีส่งเสริมให้ครูผู้สอนมีการปรับปรุงการเรียนการสอนมากที่สุดโดยการจัดให้ศึกษาอบรม สัมมนา และให้ครูจัดการเรียนการสอนโดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ส่วนในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนได้จัดทำรายวิชาขึ้นใหม่ และปรับปรุงเนื้อหาวิชาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ปฏิบัติโดยใช้แบบทดสอบ และกำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำในการวัดผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ และปัญหาที่พบในการปฏิรูปการศึกษาคือ ครูและบุคลากรไม่เพียงพอ ไม่มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องการศึกษา ขาดงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ และผลิตสื่อ ขาดห้องปฏิบัติการและคอมพิวเตอร์และครูไม่มีความรู้เรื่องการศึกษาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนอย่างลึกซึ้ง นิทัศน์ จิตใจ (2541) ได้ศึกษาแนวคิด แนวปฏิบัติ ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ตามแนวปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดเชียงราย พบว่า ครูผู้สอนวางแผนการสอนโดยคำนึงถึงพื้นฐานความรู้ ความพร้อมของผู้เรียน สภาพแวดล้อม สื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอน และงบประมาณ จัดการเรียนการสอนยืดหยุ่นตามสภาพเหตุการณ์ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการสอดแทรกธรรมะ สุขภาพ พละนาฏศิลป์ และความมีวินัยในระหว่างการสอน ยังไม่มีการใช้สื่อที่ทันสมัย เช่น คอมพิวเตอร์ และปัญหาที่พบคือ แนวปฏิรูปการศึกษาไม่เอื้อต่อการเรียนการสอน บุคคลในท้องถิ่นไม่พร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนขาดแหล่งค้นคว้าความรู้และเทคนิควิธีสอนแบบใหม่ ๆ สภาพห้องปฏิบัติการไม่เหมาะสม และไม่มีการประเมินผลจากสภาพจริงของผู้เรียน ส่วน ชลลดา จิตติวัฒนพงษ์ และ อรพิน หงวนศิริ (2536) ได้ศึกษาความเป็นไปได้ของแนวทางการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษาของไทยในทศวรรษหน้า พบว่า การจัด

ทำหลักสูตรจะต้องสอดคล้องกับชีวิตจริงของผู้เรียนและสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ โครงสร้างของหลักสูตรจะต้องกว้างและยืดหยุ่น วิชาแกนมุ่งเน้นการสื่อสาร คิดคำนวณ และวิทยาศาสตร์ ควบคู่ไปกับความเป็นพลเมืองดี ส่วนวิชาเลือกจัดให้สนองความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยคำนึงถึงความสอดคล้อง และเหมาะสมกับท้องถิ่น โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความคิดและตัดสินใจอย่างเป็นระบบ เพื่อให้นำไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม เน้นวิธีการมากกว่าเนื้อหา โดยใช้ระบบเครือข่ายการเรียนรู้ เช่น สื่อมวลชนทุกแขนง ทรัพยากรในท้องถิ่น คอมพิวเตอร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น และจัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนการสอน